

BOSNIA AND HERZEGOVINA
Ministry for Human Rights and Refugees

Broj: 01-41-2-524-29/23/APP
Sarajevo, 2. 7. 2024. godine

Bosna i Hercegovina
Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine
Sekretarijat

BOSNA I HERCEGOVINA
PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BOSNE I HERCEGOVINE
SARAJEVO

PRIMLJENO: 19-07-2024			
Organizaciona jedinica	Klasifikaciona oznaka	Redni broj	Broj priloga
01/02	41	1415/24	

B

PREDMET: Izvještaj o realizaciji Revidirane strategije za provedbu Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma u Bosni i Hercegovini za 2022. godinu, dostavlja se-

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je na 49. sjednici održanoj 20. 5. 2024. godine razmotrilo i usvojilo Izvještaj o realizaciji Revidirane strategije Bosne i Hercegovine za provedbu Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma u Bosni i Hercegovini za 2022. godinu.

Zaključkom Vijeća ministara BiH sa iste sjednice, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH je zaduženo da najmanje jednom godišnje informira Parlamentarnu skupštinu BiH o napretku u realizaciji Revidirane strategije Bosne i Hercegovine za provedbu Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma u Bosni i Hercegovini.

U skladu sa gore navedenim, u prilogu akta dostavljamo vam Izvještaj o realizaciji Revidirane strategije za provedbu Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma u Bosni i Hercegovini za 2022. godinu, pripremljen na jezicima i pismima u službenoj upotrebi u BiH.

Sa poštovanjem,

Prilog:

- Izvještaj o realizaciji Revidirane strategije Bosne i Hercegovine za provedbu Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma u Bosni i Hercegovini za 2022. godinu na bosanskom jeziku,
- Izvještaj o realizaciji Revidirane strategije Bosne i Hercegovine za provedbu Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma u Bosni i Hercegovini na hrvatskom jeziku,
- Izvještaj o realizaciji Revidirane strategije Bosne i Hercegovine za provedbu Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma u Bosni i Hercegovini na srpskom jeziku i ćirilicom pismu.

Dostavljeno:
1x naslovu
1x a/a

1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

Izvještaj

**o realizaciji Revidirane strategije Bosne i Hercegovine za implementaciju Aneksa
VII Dejtonskog mirovnog sporazuma za 2022. godinu**

novembar, 2023. godine

REZIME

IZVJEŠTAJA O REALIZACIJI REVIDIRANE STRATEGIJE BOSNE I HERCEGOVINE ZA IMPLEMENTACIJU ANEKSA VII DEJTONSKOG MIROVNOG SPORAZUMA ZA 2022. GODINU

Izvještaj o realizaciji Revidirane strategije Bosne i Hercegovine za implementaciju Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma za 2022. godinu sačinjen je kako bi predstavio postignute rezultate na realizaciji preporuka iz Revidirane strategije za implementaciju Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj 78/10) kao i prisutnim poteškoćama koje su u uskoj vezi sa realizacijom strateškog cilja, osiguranje uslova održivog povratka i postupka reintegriranja u Bosni i Hercegovini u oblastima zdravstvene i socijalne zaštite, sigurnosti i deminiranja, zapošljavanja i obrazovanja povratnika, te pitanje naknade štete za imovinu koja se ne može vratiti izbjeglicama i raseljenim licima.

U periodu od 2009. do 2022. godine, ukupno su osigurana sredstva u iznosu od oko milijardu KM iz kreditnih i donatorskih sredstava, sredstava udruženih u Fond za povratak Bosne i Hercegovine i budžetskih sredstava entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine namijenjenih za obnovu stambenih jedinica raseljenih lica, povratnika, komunalnoj i socijalnoj infrastrukturi kao i drugim potrebama raseljenih lica i povratnika.

Za potrebe ažuriranja Centralnog biračkog spiska, kao priprema za Opće izbore 2022. godine koji su održani u oktobru 2022. godine, nadležni entitetski organi: Federalno ministarstvo raseljenih lica i izbjeglica i Republički sekretarijat za raseljena lica i migracije Republike Srpske, te Odjel za raseljena lica, izbjeglice i stambena pitanja Vlade Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine dostavili su sljedeće podatke:

U Bosni i Hercegovini ukupno je **91.223** raseljenih lica u statusu i to:

- **32.003** raseljenih lica sa trenutnim mjestom boravka u Federaciji Bosne i Hercegovine,
- **59.155** raseljenih lica sa trenutnim mjestom boravka u Republici Srpskoj i
- **65** raseljenih lica sa trenutnim mjestom boravka u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine.

Broj izbjeglica iz Bosne i Hercegovine koji se nalaze van zemlje prema podacima UNHCR-a je 16.935.

Međutim, ipak nije došlo do očekivanog smanjenja broja raseljenih lica u statusu, i evidentno je da se broj raseljenih lica ne smanjuje proporcionalno broju izgrađenih/obnovljenih stambenih jedinica. Stoga je potrebno pokrenuti ove aktivnosti na reviziji statusa raseljenih lica u Bosni i Hercegovini. Baza podataka o raseljenim licima ne ažurira se, pa je trenutno veoma teško utvrditi stvarni broj raseljenih lica u Bosni i Hercegovini.

Bosna i Hercegovina je sa nižim nivoima vlasti opredjeljena da svim izbjeglicama iz Bosne i Hercegovine, raseljenim licima u Bosni i Hercegovini i povratnicima osigura jednak pristup pravima iz Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma, te potrebno je da kao Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine u saradnji sa nadležnim entitetskim ministarstvima i Odjelom Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine konačno preduzmemo aktivnosti na reviziji statusa raseljenih lica.

Potrebe na terenu za obnovom infrastrukture ostaju velike, a izdvojena finansijska sredstva su nedovoljna jer slabi interes donatora za ovakvim projektima, dok se lokalni organi pravdaju nedostatkom sredstava.

Putna i vodovodna mreža u ruralnim povratničkim oblastima još uvijek ne dobija dovoljno pažnje nadležnih, čime se indirektno otežava povratak i/ili primorava povratnike da potraže druga mjesta za život jer nemaju osnovne uslove u predratnom mjestu stanovanja.

Nedostatak električne energije predstavlja, ne samo kršenje osnovnog ljudskog prava na energent kao javno dobro, već je poslije osiguranja „krova nad glavom“, drugi limitirajući faktor planiranog povratka, a dugoročno predstavlja i ključni uslov održivog povratka. Interes za povratak značajno raste u oblastima gdje je elektro-mreža rekonstruirana/izgrađena.

Na posljednje Javne pozive Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine iz 2018, 2020. i 2022. godine javilo se preko 50 općina sa preko 300 projekata u vrijednosti do 20 miliona KM za projekte elektrifikacije povratničkih oblasti. Nažalost, veoma skromna sredstva koja se izdvajaju za projekte elektrifikacije uveliko ograničavaju ostvarivanje ovog egzistencijalnog prava svih povratnika u Bosni i Hercegovini (na posljednjem Javnom pozivu, od ukupno traženih sredstava za projekte elektrifikacije u iznosu od oko 13 miliona KM, nije odobren niti jedan projekat elektrifikacije).

Također, od velikog je značaja prioritarna podrška nastavka realizacije započetih projekata elektrifikacije u općinama kojima su odobreni određeni projekti, ali se isti zbog ograničenih sredstava koja su im dodijeljena i većeg obima radova koji se moraju izvesti zbog velike devastiranosti električne mreže, nisu mogli realizirati u potpunosti, već je urađena samo jedna, prva faza projekta (npr. dalekovod, trafostanica), bez priključenja stambenih objekata na elektro-mrežu. Bez odobrenja sredstava za nastavak ovih projekata, nisu ostvareni osnovni ciljevi, nije postignuta svrha projekta i njihov završetak ostaje neizvjestan, bez omogućenog priključenja stambenih objekata povratnika na elektro-mrežu.

I dalje raseljena lica zadržavaju svoj status u mjestu raseljenja zbog ostvarivanja prava iz radnog odnosa prava iz zakona o socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, prava na obrazovanje i drugim pravima koja raseljena lica ostvaruju u mjestima raseljenja, a ista ne mogu ostvariti u mjestima povratka.

Npr. jedan broj povratnika usljed straha od gubitka zdravstvenog osiguranja u mjestu raseljenja ili nemogućnosti ostvarivanja zdravstvene zaštite u mjestu povratka u istom obimu kao u mjestu raseljenosti, ne registriira povratak. Time se sprečava potpuna integracija povratnika koji nastavljaju ostvarivati prava van mjesta povratka. Prisutna je neujednačenost u rokovima za prijavljivanje na zavode za zapošljavanje kao uslov za sticanje zdravstvenog osiguranja po osnovu nezaposlenosti. U Republici Srpskoj i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine nema rokova za prijavljivanje na zavode za zapošljavanje, dok je u Federaciji Bosne i Hercegovine taj rok prekluzivan, što onemogućava povratnicima da se u kratkom roku od 30 dana prijave na zavode za zapošljavanje i na osnovu nezaposlenosti ostvare pravo na zdravstveno osiguranje i zdravstvenu zaštitu kao i na nemogućnost prenosa socijalnih prava raseljenih lica u mjesta povratka.

Također i u segmentu obrazovanja treba i dalje ulagati dodatane napore, kako bi pravo na obrazovanje djece u Bosni i Hercegovini bilo u skladu sa evropskim standardima - Evropskom konvencijom o ljudskim pravima kao i UN Konvencijom o pravima djeteta.

U oblasti rada i zapošljavanja i dalje nije osiguran jednak pristup tržištu rada u Bosni i Hercegovini za povratnike, raseljena lica i izbjeglice. Odluku Ustavnog suda o konstitutivnosti naroda Bosne i Hercegovine kroz zapošljavanje povratnika u organima vlasti, institucijama, upravama i javnim preduzećima u kojima je država većinski vlasnik u cilju postizanja principa u skladu sa popisom domaćinstava iz 1991. godine, potrebno je dosljedno implementirati, te uložiti više napora, uključujući usvajanje i primjenu neophodnih

implementacijskih propisa kako bi se primjenile i osigurale ustavne i zakonske odredbe u vezi sa pristupom pravu na zapošljavanje bez diskriminacije.

Potpuna sloboda kretanja, kao i lična i imovinska sigurnost, spadaju među najvažnije preduslove za trajno rješenje izbjegličko-raseljeničkog pitanja u Bosni i Hercegovini. S tim u vezi, prioritetan zadatak i odgovornost države, entiteta, kantona i lokalnih zajednica je da omoguće svim izbjeglicama, raseljenim licima i povratnicima uživanje fizičke sigurnosti i pristup njihovim osnovnim građanskim i ljudskim pravima i slobodama bez bilo kakve diskriminacije ili rizika od povrede.

Stoga, potrebno je tragati za dodatnim kvalitetnijim rješenjima u cilju detaljnijeg reguliranja prava raseljenih lica i povratnika, prava na stambeno zbrinjavanje, prava na naknadu štete i drugih prava u skladu sa Aneksom VII Dejtonskog mirovnog sporazuma što uključuje i pokretanje procedure donošenja novog ili izmjena i dopuna postojećeg Zakona o izbjeglicama iz Bosne i Hercegovine i raseljenim licima u Bosni i Hercegovini.

S obzirom na složenost izazova koje je prouzrokovala pandemija COVID-19 u 2020. i 2021. godini došlo je do kašnjenja u realizaciji projekata, kao i poteškoća prilikom prikupljanja podataka i kreiranja predmetnog Izvještaja i izvještaja za predhodne godine.

Osvrt UNHCR-a i OSCE-a u vezi sa Realizacijom revidirane strategije za implementaciju Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma

UNHCR i njegovi partneri za pružanje besplatne pravne pomoći uočili su da i dalje postoji niz poteškoća i problema u realizaciji i pristupu pravima izbjeglica iz Bosne i Hercegovine, raseljenim licima i povratnicima iz svih oblasti predviđenih u Revidiranoj strategiji za implementaciju Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma. Prema mišljenju UNHCR-a i dalje postoje administrativni, pravni, te u posljednje vrijeme i politički problemi koji dovode do toga da se ne realiziraju preporuke iz Revidirane strategije. Prema mišljenju UNHCR-a, pozitivno je to da tokom 2022. godine u većem broju oblasti Revidirane strategije nisu uočeni novi problemi.

Prema zapažanju Misije OSCE-a potrebno je implementirati sljedeće aktivnosti: implementirati reformu pravnog okvira kojom će se osigurati jednakopravan pristup pravima izbjeglica, raseljenih lica i povratnika u formalnom statusu i svih onih koji su *de facto* raseljeni, sve nadležne institucije u Bosni i Hercegovini trebaju omogućiti ostvarivanje sva tri prava iz Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma (pravo na povratak, pravo na slobodan izbor mjesta življenja i pravo na naknadu štete u skladu sa Aneksom VII Dejtonskog mirovnog sporazuma), zatim je potrebno osigurati sredstva za sanaciju uništenih i/ili neuslovnih stambenih jedinica u skladu sa propisanim minimumom stambenih uslova za sve one koje ispunjavaju kriterije za dobijanje pomoći za obnovu uz davanje prednosti najugroženijim licima i to povećanim izdvajanjem u budžetima svih nivoa vlasti Bosne i Hercegovine, aktivnim pristupom međunarodnoj i donatorskoj zajednici, iz sredstava neraspoređenog viška PDV-a, iz sredstava privatizacijskih fondova, namjenskim kreditnim zaduženjima, javnim i privatnim partnerstvom.

Potrebno je, također, u cilju uspješne koordinacije postupka povratka na cjelom prostoru Bosne i Hercegovine, unaprijediti monitoring projekata odraživog povratka i to tehnički i kadrovski osnažiti kapacitete regionalnih centara Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine i unaprijediti postupak monitoringa i zajedničkih projekata integriranog povratka i rekonstrukcije uz međusobnu saradnju i razmjenu informacija između institucija, osiguravajući na taj način neophodan nivo koordinacije ovog procesa.

U cilju konačnog zatvaranja kolektivnih smještaja, potrebno je utvrditi metodologiju snimanja stanja u ovoj oblasti na teritoriji Bosne i Hercegovine, te sa stvarnim i iskazanim potrebama trenutnih korisnika kolektivnih centara izgraditi programe i projekte koji će za cilj imati potpuno pražnjenje ovog vida stanovanja. Potrebno je posebnu pažnju posvetiti najranjivijim kategorijama kao što su djeca bez roditelja, samohrane majke, starija, bolesna i invalidna lica, kako bi se osigurao adekvatan pristup njihovim pravima. Profilirati sveobuhvatno i individualno sve stanare u kolektivnim centrima/alternativnom smještaju radi osmišljavanja primjerenih rješenja za najugroženija lica.

Neophodno je utvrditi i osigurati zakonske i procesne mjere zaštite koje uređuju postupak uz potpuno poštivanje prava raseljenih lica, uključujući sprečavanje posljedica prisilnih deložacija na lica koja su u stanju potrebe i osiguranju pristupa dostojanstvenom i trajnom stanovanju za lica u stanju potrebe. Također, potrebno je ograničiti svako novo smještanje u postojeće kolektivne oblike zbrinjavanja i spriječiti formiranje i nastanak novih, bilo formalnih, bilo neformalnih kolektivnih oblika stambenog zbrinjavanja, te umjesto toga osigurati drugi vid adekvatnog stanovanja za one koji su u potrebi. Paralelno sa procesom obnove potrebno je iznalaziti adekvatna rješenja za stambeno zbrinjavanje i drugih lica u nepovoljnoj socijalnoj situaciji za koje se trajna rješenja ne mogu osigurati obnovom njihovih predratnih domova, te s tim u vezi razviti novu strategiju pristupa stanovanja u Bosni i Hercegovini, sa posebnim fokusom na socijalno ugrožene kategorije stanovništva po više osnova.

U skladu sa općim ciljevima na ekonomskoj obnovi, razvoju i saradnji, promovirati nediskriminatorski pristup pravu na stanovanje, održiv stambeni i urbani razvoj, uključujući usavršavanje instrumenata za prosperitetna poboljšanja u ovoj oblasti, sa posebnim fokusom na osiguranje pristupa odgovarajućim stambenim rješenjima skrojenim prema potrebama najugroženijih, odnosno ljudi kojima je potrebna socijalna zaštita.

Potrebno je prioritetno osigurati sredstva za sanaciju komunalne i socijalne infrastrukture za potrebe lica koja su se već vratila u svoje obnovljene stambene jedinice. Neophodno je uspostaviti bazu podataka o stanju infrastrukture na teritoriji Bosne i Hercegovine za potrebe potencijalnih korisnika pomoći - povratnika, donijeti kriterije za odabir prioritetnih lokaliteta povratka (posebno pritom imati u vidu siromašnije općine) u kojima je potrebno izvršiti sanaciju infrastrukturnih objekata na osnovu kojih bi se na transparentan način putem javnih konkursa vršio odabir i implementirali projekti. Zatraženo je da Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, u skladu sa svojom koordinirajućom ulogom, objedinjuje sve zahtjeve i informacije od značaja za obnovu putne, vodovodne i kanalizacione mreže, kao i potrebe za obnovom objekata socijalne infrastrukture i dr.

UVOD

Izvještaj o realizaciji Revidirane strategije Bosne i Hercegovine za implementaciju Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma (u daljnjem tekstu: Revidirana strategija) za 2022. godinu sadrži presjek stanja u ovoj oblasti, pregled postignutih rezultata u realizaciji preporuka iz Revidirane strategije i problema u pristupu pravima iz Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma (u daljnjem tekstu: DMS-a), pregled ulaganja u obnovu stambenih jedinica i projekte elektrifikacije i komunalne i socijalne infrastrukture na prostorima gdje žive raseljena lica i povratnici.

U Izvještaju, pored podataka Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Ministarstvo), uvršteni su podaci koje su dostavile sljedeće institucije za 2022. godinu:

- Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine (Sektor za zdravstvo, Sektor za obrazovanje, Sektor za rad, zapošljavanje, socijalnu zaštitu i penzije, Komisija za deminiranje u Bosni i Hercegovini, Centar za uklanjanje mina i nadležna entitetska ministarstva - Federalno ministarstvo zdravstva, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Posavskog kantona, Ministarstvo za nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona, Ministarstvo za evropske integracije i međunarodnu saradnju Republike Srpske, Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske, Odjel za zdravstvo i ostale usluge Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine i Odjel za obrazovanje Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine),
- Sud Bosne i Hercegovine,
- Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine,
- Fond za povratak Bosne i Hercegovine,
- Federalno ministarstvo raseljenih lica i izbjeglica,
- Republički sekretarijat za raseljena lica i migracije,
- Odjel za raseljena lica, izbjeglice i stambena pitanja Vlade Brčko Distrikta BiH,
- Predstavništvo UNHCR-a,
- Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini i
- Unija za održivi povratak i integracije u Bosni i Hercegovini.

Podaci sadržani u predmetnom Izvještaju su podaci dostavljeni od strane navedenih institucija, koje u skladu sa svojim nadležnostima ove institucije prikupljaju, obrađuju i sistematiziraju.

I STRATEŠKI CILJEVI

Strategijom Bosne i Hercegovine za implementaciju Aneksa VII DMS-a iz 2002. godine utvrđeni su sljedeći ciljevi:

1. Završetak procesa povratka izbjeglica iz Bosne i Hercegovine i raseljenih lica u Bosni i Hercegovini;
2. Realiziranje povrata imovine i stanarskih prava;
3. Završetak procesa rekonstrukcije stambenih jedinica za potrebe povratka;
4. Osiguranje uslova održivog povratka i procesa reintegriranja u Bosni i Hercegovini.

U Revidiranoj strategiji u cilju realizacije strateških ciljeva analizirano je deset oblasti:

1. Rekonstrukcija stambenih jedinica izbjeglica, raseljenih lica i povratnika, zatvaranje kolektivnih centara i rješavanje pitanja alternativnog smještaja raseljenih lica i povratnika i socijalnog stanovanja sa posebnim akcentom na probleme raseljenih lica i izbjeglica, te stambenog zbrinjavanja ranjivih kategorija povratnika;
2. Završetak procesa povrata imovine i stanarskih prava izbjeglica, raseljenih lica i povratnika;
3. Elektrifikacija povratničkih naselja i stambenih jedinica povratnika;
4. Rekonstrukcija infrastrukture u mjestima od interesa za povratak izbjeglica, raseljenih lica i povratnika;
5. Zdravstvena zaštita raseljenih lica i povratnika;
6. Socijalna zaštita raseljenih lica i povratnika;
7. Ostvarivanje prava na obrazovanje raseljenih lica i povratnika;
8. Pravo na rad i zapošljavanje raseljenih lica i povratnika;
9. Sigurnost raseljenih lica i povratnika i deminiranje područja povratka;
10. Pravo na naknadu štete raseljenim licima, izbjeglicama i povratnicima.

1. Rekonstrukcija stambenih jedinica izbjeglica, raseljenih lica i povratnika, zatvaranje kolektivnih centara i rješavanje pitanja alternativnog smještaja raseljenih lica i povratnika i socijalnog stanovanja raseljenih lica i izbjeglica i stambenog zbrinjavanja ranjivih kategorija povratnika

Realizacija strateških ciljeva završetka procesa povratka izbjeglica iz Bosne i Hercegovine i raseljenih lica u Bosni i Hercegovini i završetak postupka rekonstrukcije stambenih jedinica za potrebe povratka u vezi su sa ovom oblasti.

Broj raseljenih lica znatno se smanjio u odnosu na milion raseljenih lica iz 1995. godine. Po popisu iz 2000. godine broj raseljenih lica bio je 557.275, a nakon revizije statusa iz 2005. godine broj raseljenih lica bio je 186.138.

U statusu raseljenih u Bosni i Hercegovini ukupno je **91.223** raseljenih lica u statusu i to: **32.003** raseljenih lica sa trenutnim mjestom boravka u Federaciji Bosne i Hercegovine, **59.155** raseljenih lica sa trenutnim

mjestom boravka u Republici Srpskoj i 65 raseljenih lica sa trenutnim mjestom boravka u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine.

U odnosu na izvještaje iz prethodnih godina, još uvijek u Bosni i Hercegovini nije došlo do očekivanog smanjenja broja raseljenih lica u statusu. Naime, broj raseljenih lica ne smanjuje se proporcionalno broju izgrađenih/obnovljenih stambenih jedinica iz dva razloga.

Jedan od razloga je što se pored obnove stambenih jedinica raseljenih lica, obnavljaju i stambene jedinice povratnika i izbjeglica iz Bosne i Hercegovine. Drugi razlog jeste taj da se status raseljenog lica zadržava u mjestu raseljenja zbog ostvarivanja prava iz radnog odnosa i prava iz zakona o socijalnoj zaštiti. Baza podataka o raseljenim licima se ne ažurira, pa je veoma teško utvrditi stvarni broj raseljenih lica. Kako bi se ovaj postupak unaprijedio potrebno je izvršiti reviziju statusa raseljenih lica.

Također, Zakon o izbjeglicama iz Bosne i Hercegovine i raseljenim licima u Bosni i Hercegovini bi trebao biti izmijenjen i dopunjen i to u smislu detaljnijeg reguliranja prava povratnika, prava na stambeno zbrinjavanje i prava na naknadu štete za imovinu koja se ne može vratiti.

Terenska istraživanja provedena u prethodnim godinama, koje je proveo UNHCR u saradnji sa svojim partnerima, dovela su do procjene da su među 96.305 službeno evidentiranih raseljenih lica 1/3 njih još uvijek ranjiva grupa¹ i u potrebi za pomoći kako bi došli do trajnih rješenja, bilo kroz lokalnu integraciju ili kroz povratak u svoje predratne domove. Neka raseljena lica su *de facto* raseljena, ali kao takva nisu službeno registrirana.

Prema posljednjem godišnjem statističkom izvještaju UNHCR-a za 2022. godinu, van Bosne i Hercegovine je 16.935² izbjeglica iz naše zemlje. Pregled broja izbjeglica iz Bosne i Hercegovine koje se nalaze u drugim zemljama su: u Srbiji 8.270, Francuskoj 4.099, Švajcarskoj 1.954, Njemačkoj 1.473, Italiji 657 i dr. Status izbjeglica iz Bosne i Hercegovine za vrijeme njihovog boravka u zemljama prihvata utvrđuje se po pravilima i propisima zemalja prihvata.

Međutim jedan od negativnih trendova uočenih u sektoru rekonstrukcije i stanogradnje je činjenica da je dinamika izgradnje u navedenim projektima bila značajno pod uticajem sve većeg odliva kvalificirane radne snage iz Bosne i Hercegovine i poskupljenja građevinskog materijala i usluga ugradnje istog.

U cilju stambenog zbrinjavanja najugroženijih raseljenih i izbjeglih lica iz regiona, iz donatorskih i kreditnih sredstava, u toku je realizacija značajnih projekata: Državni projekat stambenog zbrinjavanja (DPSZ) u vezi sa Regionalnim stambenim programom, Projekat "Zatvaranje kolektivnih centara i alternativnog smještaja putem osiguranja javnih stambenih rješenja – CEB II", Projekat obnove stambenih

¹ Korisnici koji žive u nedostojnim uslovima, lica s invalidnosti/onesposobljenjem, lica sa teškim zdravstvenim stanjem/hronični bolesnici kao što su lica koja trebaju trajni medicinski tretman i njegu, u uslovima koji mogu uticati na identifikaciju trajnog rješenja, domaćinstva čiji su nosioci samohrani roditelji, staratelji ili hranitelji sa jednim ili više maloljetnih članova, lica ili parovi koji žive sami bez podrške porodice, a koji su stariji od 60 godina, žene suočene sa rizikom zbog svoga spola, maloljetnici sa roditeljem/starateljem/hraniteljem koji su posebno izloženi riziku, maloljetni supružnik i sl, potrebe za posebnom pravnom i fizičkom zaštitom, žrtve zlostavljanja ili nasilja, uključujući nasilje u porodici i nasilje na osnovu spola, bilo da se radi o nasilju u zemlji porijekla, za vrijeme sukoba u zemlji i sl.

² UNHCR Population Statistic Database <https://www.unhcr.org/data.html>

jedinica izbjeglih lica koji se finansira kreditnim sredstvima Saudijskog fonda za razvoj - SFD, Program pomoći Vlade Republike Hrvatske za podršku povratku Hrvata iz Republike Hrvatske u Bosnu i Hercegovinu, čiji je cilj obnova i rekonstrukcija stambenih jedinica i druge mjere podrške implementaciji Aneksa VII DMS-a.

Tabela - Pregled projekata i broja stambenih rješenja.

Pregled projekata finansiranih kreditnim sredstvima:

Projekat	Planirani broj stambenih jedinica	Vrijednost projekta (u milionima KM)	Kreditna sredstva (u milionima KM)	Kontribucija Bosna i Hercegovina (u milionima KM)	Broj obnovljenih stambenih jedinica	Broj SJ čija izgradnja je u toku	Broj preostalih SJ koje će biti izgrađene do završetka projekta	Godina završetka projekta
CEB II	2.215	200	120	80	1070	787	358	2025
SFD	901	22	22		690	53	158	2024
	3116	222	144	80	1760	840	516	

Pregled projekata finansiranih donatorskim sredstvima:

Projekat	Planirani broj stambenih jedinica	Vrijednost projekta (u milionima KM)	Donatorska sredstva (u milionima KM)	Kontribucija Bosna i Hercegovina (u milionima KM)	Broj obnovljenih stambenih jedinica	Broj SJ čija izgradnja je u toku	Broj preostalih SJ koje će biti izgrađene do završetka projekta	Godina završetka projekta	Broj preostalih SJ za koje nisu osigurana sredstva
DPSZ	3.137	150	127	23	2.319	359	359	2023	
Program Vlade RH	272	1,5	1,5		213	0	59	2020	
	3.409	151,5	128,5	23	2.532	359	418		

Državni projekat stambenog zbrinjavanja (DPSZ) u vezi sa Regionalnim stambenim programom

Implementacija Državnog projekta stambenog zbrinjavanja (DPSZ) u okviru Regionalnog stambenog programa (RSP) provodi se na osnovu Okvirnog sporazuma između Razvojne banke Vijeća Evrope i Bosne i Hercegovine u vezi sa Regionalnim programom stambenog zbrinjavanja i sporazuma o grant sredstvima s tim u vezi. Prvobitno, cilj ovog projekta bio je osigurati stambeno zbrinjavanje u Bosni i Hercegovini za 5.400 porodica ili 14.000 povratnika i raseljenih lica. Imajući u vidu da je iznos prikupljenih donacija umanjen za gotovo polovinu potrebnih sredstava, broj korisnika u Bosni i Hercegovini revidiran je u skladu sa ukupnim iznosom odobrenih sredstava iz Fonda RSP. U okviru šest odobrenih pod-projekta osigurat će se oko 3.200 od 5.400 planiranih stambenih rješenja za sveukupno oko 10.000 od planiranih 14.000 lica.

Svi podneseni zahtjevi odobreni su od strane Skupštine donatora, odnosno za implementaciju pod-projekata DPSZ/RSP iz Fonda RSP za Bosnu i Hercegovinu osiguran je iznos od 127 miliona KM, što predstavlja 75% sredstava planiranih iz donacija. Uz vlastiti doprinos Bosne i Hercegovine od 15% u iznosu od oko 23 miliona KM, ukupna vrijednost ovih pod-projekata iznosi 150 miliona KM.

Od ukupno 143 lokalne zajednice u Bosni i Hercegovini u DPSZ/RSP uključeno je 106, od kojih 55 općina i gradova na teritoriji entiteta Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: FBiH), 50 na teritoriji entiteta Republike Srpske (u daljnjem tekstu: RS), te Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu BD BiH). Sa svim lokalnim zajednicama potpisani su sporazumi o saradnji na implementaciji pod-projekata, što znači da se DPSZ/RSP provodi na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine.

Završena je izgradnja 2.319 stambenih jedinica, od čega 1.606 porodičnih kuća i 713 stanova u zgradama. Implementacija projekta je produžena do juna 2023. godine.

Projekat "Zatvaranje kolektivnih centara i alternativnog smještaja putem osiguranja javnih stambenih rješenja – CEB II"

Zatvaranju kolektivnih centara i alternativnog smještaja je u Revidiranoj strategiji poklonjena velika pažnja, te je ovo pitanje ocijenjeno kao jedan od ključnih prioriteta iz dva razloga: radi se o izuzetnom humanitarnom problemu, jer raseljena lica godinama nakon potpisivanja DMS-a žive u kolektivnim centrima i uglavnom u jako lošim uslovima i zato što su kolektivni centri i alternativni smještaj na teretu budžeta na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini.

Projekat „Zatvaranje kolektivnih centara i alternativnih smještaja putem osiguranja javnih stambenih rješenja – CEB II” implementira se na osnovu potpisanog međunarodnog Okvirnog sporazuma o kreditu između Razvojne Banke Vijeća Evrope i Bosne i Hercegovine, kojim su definirani uslovi za finansiranje i realizaciju projekta „Zatvaranje kolektivnih centara i alternativnih smještaja putem osiguranja javnih stambenih rješenja”. Radi se o „zajedničkom projektu” na nivou Bosne i Hercegovine, čija je procijenjena vrijednost 104 miliona eura, od čega je 60 miliona eura kreditno zaduženje od čega za: FBiH - 40.423.203 eura (67,37%), RS - 18.169.412 eura (30,28%), BD BiH 1.407.385 eura (2,35%), 42.700.000,00 eura - doprinos lokalnih zajednica iz Bosne i Hercegovine *in kind* i 1.3miliona eura je grant WBIF-a.

Projektom je predviđeno stambeno zbrinjavanje oko 5.600 interno raseljenih i drugih socijalno ugroženih lica, koje trenutno žive u kolektivnim centrima i alternativnim smještajima na cijeloj teritoriji Bosne i

Hercegovine, kroz izgradnju ili rekonstrukciju 2.215 stambenih jedinica, na teritoriji 46 gradova/općina uključujući i Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine. Stanari kolektivnih centara su lica u stanju socijalne potrebe, starija i bolesna lica, izbjegla i raseljena lica bez ili sa minimalnim primanjima. Većina njih su lica koja ni prije rata nisu imale imovinu, te najprihvatljiviji način da im se omogući život dostojan čovjeka ogleda se u sistemu neprofitnog socijalnog stanovanja. To je evropski model rješavanja socijalno najugroženijih kategorija stanovnika i način da naše građane iselimo iz nehumanih uslova kakvi su mahom u kolektivnim centrima gdje danas žive.

Ministarstvo je imenovano kao Agencija za implementaciju projekta CEB II, a implementatori ovog projekta su resorna entitetska ministarstva i Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine na osnovu Memoranduma o razumijevanju na realizaciji Projekta. Finansijska realizacija se vrši putem Fonda za povratak Bosne i Hercegovine na osnovu potpisanog Memoranduma o finansijskoj realizaciji Projekta.

Do kraja 2022. godine po Projektu CEB II završeni su radovi/izvršen tehnički prijem za 1.070 stambenih jedinica, a započeta je izgradnja/očekuje se još 787 stambenih jedinica. Od strane Razvojne banke Vijeća Evrope tokom 2022. godine produžen je rok implementacije projekta do kraja 2024. godine.

Do 31.12.2022. godine povučeno je osam tranši kredita u ukupnom iznosu od oko 57 miliona eura (oko 112 miliona KM). Do 31.12.2022. potpisana su ukupno 174 ugovora/sporazuma.

Ugovorena je izgradnja/rekonstrukcija 1.857 stambenih jedinica od strane implementatora Federalnog ministarstva za raseljena lica i izbjeglice (1.154 stambene jedinice) i Republičkog sekretarijata za raseljena lica i migracije (703 stambene jedinice). Ugovaranje izvođenja radova za preostalih 358 stambenih jedinica planirano je tokom 2023. godine. Odjel za raseljena lica, izbjeglice i stambena pitanja Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine još uvijek nema ugovora, ali je u planu realizacija pod-projekta Prutaće. Kreditna sredstva za BD BiH povučena su tokom 2022. godine.

Odbor za zaštitu prava izbjeglica, raseljenih lica i povratnika u Narodnoj skupštini RS održao je u septembru 2017. godine tematsku sjednicu pod nazivom "Zatvaranje kolektivnih centara u Bosni i Hercegovini" na kojoj je donesen određen set zaključaka. Tom prilikom je zauzet zajednički stav i data puna podrška svih nivoa vlasti za zatvaranje kolektivnih centara sa rokom za realizaciju do kraja 2020. godine. Odbori i komisije su se kao radna tijela svih nivoa vlasti obavezali da će u skladu sa svojim nadležnostima inicirati donošenje Zakona o socijalnom stanovanju. Narodni poslanici/zastupnici će u skladu sa ustavnim nadležnostima u svojim radnim tijelima, u Programu rada zakonodavnih organa za 2018. godinu, uvrstiti usvajanje Zakona o socijalnom stanovanju.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine je krajem 2019. godine donijelo Osnovna načela o načinu raspolaganja, upravljanja, održavanja i korištenja stambenog fonda neprofitnog socijalnog stanovanja u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine" broj 86/19).

Tokom 2021. i 2022. godine nastavljene su aktivnosti na izradi zakonodavnog okvira koji regulira pitanje socijalnog stanovanja. U 2019. godini u Republici Srpskoj donesen je Zakon o socijalnom stanovanju. Ovim zakonom uređuje se sistem socijalnog stanovanja, nosioci realizacije socijalnog stanovanja, korisnici prava na socijalno stanovanje, opći i posebni uslovi, postupak i način dodjele, upravljanje, održavanje, svojina i raspolaganje stambenim jedinicama, zakupnina i obaveze plaćanja, izvori finansiranja izgradnje i osiguranja stambenih jedinica za socijalno stanovanje, nadzor i druga pitanja od značaja za socijalno

stanovanje u Republici Srpskoj. Strategija razvoja socijalnog stanovanja usvojena je 2020. godine i objavljena, kao i podzakonski akti u predviđenih 25 lokalnih zajednica koje imaju taj vid stanovanja ostvaren kroz donatorske projekte. U FBiH četiri kantona imaju izrađene i usvojene zakone (Bosansko-podrinjski, Zeničko-dobojski, Unsko-sanski i Srednjobosanski kanton). Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine pripremio je zakon o socijalnom stanovanju koji je usvojen početkom 2023. godine.

Projekat obnove stambenih jedinica izbjeglih lica koji se finansira kreditnim sredstvima Saudijskog fonda za razvoj - SFD

Projekat obnove stambenih jedinica izbjeglih lica finansira se iz kreditnih sredstava na osnovu potpisanog Međunarodnog sporazuma o kreditu između Bosne i Hercegovine i Saudijskog fonda za razvoj (SFD 4/560). Ukupna procijenjena vrijednost Projekta iznosi 15 miliona dolara. Donesenim Odlukama od strane Komisije odobrena je obnova 901 stambenog objekta za 4.000 korisnika na teritoriji 83 općine i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

Projektom koordinira Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, a implementira se posredstvom implementatora Federalnog ministarstva raseljenih lica i izbjeglica, Republičkog sekretarijata za raseljena lica i migracije te Odjela za raseljena lica, izbjeglice i stambena pitanja Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. Fond za povratak Bosne i Hercegovine zadužen je za finansijsku realizaciju projekta.

Do 31.12.2022. je od strane sva tri implementatora ugovoreno oko 21 milion KM (projektovanje, nadzor i izvođenje radova) za 743 stambene jedinice od ukupno planiranih 901.

Do 31.12.2023. godine završeno je 690 stambenih jedinica u 78 općina i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine.

Tabela finansijske realizacije projekta po implementatorima – izrađena od strane Fonda za povratak Bosne i Hercegovine do 31.12.2022. godine

R.br.	Implementator	Ugovoreno (neto)	Ugovoreni PDV	Ukupno ugovoreno	Dato na plaćanje (neto)	Plaćeni PDV	Ukupno dato na plaćanje
1	2	3	4	5=3+4	6	7	8=6+7
1	RS	10,091,762.34	1,715,598.60	11,807,361.94	10,059,121.08	1,710,050.98	11,769,172.06
2	FBiH	10,574,306.52	1,814,632.11	12,488,938.62	9,543,944.65	1,531,512.63	11,275,457.28
3	BD	935,667.14	159,046.41	1,094,613.55	537,501.25	91,375.20	628,876.45
4	Ukupno	21,701,635.99	3,689,278.12	25,390,914.11	20,240,566.98	3,432,938.81	23,673,505.79

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine je 14.9.2022. godine zvanično obaviješteno o odobravanju produženja roka implementacije projekta od strane Ministarstva finansija i trezora Bosne i Hercegovine i kreditora do 30.6.2024. godine. Implementatori projekta će u narednom periodu izraditi

dinamički i finansijski plan realizacije projekta u skladu sa odlukama Povjerenstva za izbjeglice i raseljena lica kao i raspoloživim sredstvima.

Program pomoći Vlade Republike Hrvatske za podršku povratku Hrvata iz Republike Hrvatske u Bosnu i Hercegovinu

U 2022. godini nije bilo obnove stambenih jedinica, a po Programu je do sada obnovljeno (paketi građevinskog materijala) 3.048 stambenih jedinica u vrijednosti cca 49 miliona KM.

4. Rekonstrukcija infrastrukture u mjestima od interesa za povratak izbjeglica, raseljenih lica i povratnika

Preporukama iz Revidirane strategije zatraženo je prioritarno osiguranje sredstava za sanaciju komunalne i socijalne infrastrukture za potrebe lica koja su se već vratila u svoje obnovljene stambene jedinice, uspostaviti bazu podataka o stanju infrastrukture na teritoriji Bosne i Hercegovine za potrebe potencijalnih korisnika pomoći – povratnika, utvrditi kriterije za odabir prioritarnih lokaliteta povratka, pritom posebno imati u vidu siromašnije općine u kojima je potrebno izvršiti sanaciju infrastrukturnih objekata, na osnovu kojih bi se na transparentan način, putem javnih konkursa, izabrali i realizirali projekti.

Ministarstvo je u izvještajnom periodu vodilo aktivnosti na utvrđivanju potreba u obnovi komunalne i socijalne infrastrukture za povratnike i raseljena lica.

Zbog nedonošenja Budžeta u 2021. godini nije bilo udruživanja sredstava u Fond za povratak Bosne i Hercegovine kao ni raspoređivanja sredstava od strane Komisije za izbjeglice i raseljena lica (u daljnjem tekstu: Komisija) za pomoć povratnicima i raseljenim licima u Bosni i Hercegovini.

Tokom 2022. godine Ministarstvo je raspisalo Javni poziv općinama/gradovima u Bosni i Hercegovini za dostavu projektnih prijedloga za obnovu i izgradnju komunalne i socijalne infrastrukture i elektrifikacije stambenih jedinica na prostorima gdje žive raseljena lica i povratnici, iz sredstava Fonda za povratak Bosne i Hercegovine za 2022. godinu. Po navedenom Javnom pozivu kandidirano je 433 projekta obnove i izgradnje komunalne i socijalne infrastrukture u vrijednosti od 45,40 miliona KM.

Odlukom Komisije u 2022. godini, a iz sredstava za 2022. godinu ista su raspoređena za 80 projekata obnove i izgradnje komunalne i socijalne infrastrukture na prostorima gdje žive raseljena lica i povratnici, u ukupnom iznosu od 2,5 miliona KM, što iznosi 5,52% od vrijednosti kandidiranih projekata.

U 2022. godini implementirano je 28 projekata pomoći u obnovi komunalne i socijalne infrastrukture na prostorima gdje žive raseljena lica i povratnici.

Komisija je za obnovu komunalne i socijalne infrastrukture iz sredstava Fonda za povratak Bosne i Hercegovine, u periodu od 2009. do 2022. godine, ukupno odobrila cca 40 miliona KM.

5. Elektrifikacija stambenih jedinica raseljenih lica i povratnika

Za projekte elektrifikacije stambenih jedinica raseljenih lica i povratnika, u periodu od 2009. do 2020. godine (u okviru implementacije zajedničkih projekata iz udruženih sredstava odobrenih odlukama Komisije i u okviru partnerskih projekata u saradnji sa UNDP-om) je uloženo cca 17 miliona KM u preko 60 općina/gradova u Bosni i Hercegovini za više od 2.400 korisnika/stambenih jedinica.

Zbog nedonošenja budžeta u 2021. godini nije bilo udruživanja sredstava u Fond za povratak Bosne i Hercegovine kao ni raspoređivanja sredstava od strane Komisije za pomoć povratnicima i raseljenim licima u Bosni i Hercegovini.

Tokom 2022. godine završeno je ukupno 9 projekata elektrifikacije u 6 projektnih općina (projekti odobreni u okviru prethodnih Zajedničkih projekata), omogućeno priključenje na elektro mrežu za 40 stambenih jedinica raseljenih lica i povratnika.

Ministarstvo je 2022. godine raspisalo Javni poziv općinama/gradovima u Bosni i Hercegovini za dostavljanje potreba u obnovi komunalne i socijalne infrastrukture i za elektrifikacijom stambenih jedinica raseljenih lica i povratnika u Bosni i Hercegovini, ali zbog ograničenih sredstava niti jedan projekat elektrifikacije nije odobren u okviru odabranih prioriternih projekata iz sredstava za 2022. godinu.

Prema podacima iz posljednjeg Javnog poziva Ministarstva (septembar - oktobar 2022. godine), od 143 općine/grada tj. lokalne zajednice u Bosni i Hercegovini, ukupno 26 općina/gradova (u FBiH devet, u RS 15) dostavilo je prijave na ovaj Javni poziv za 126 projekata. Ukupna tražena sredstva za elektrifikaciju povratničkih mikrolokality, iznose oko 13 miliona KM. Prema urađenim analizama i procjenama oko 700 obnovljenih stambenih jedinica povratnika i raseljenih lica je bez omogućenog priključenja na elektro mrežu.

2. Završetak procesa povrata imovine i stanarskih prava izbjeglicama, raseljenim licima i povratnicima

U cilju realizacije strateškog cilja - povrata imovine i stanarskih prava Ministarstvo je od Suda Bosne i Hercegovine zatražilo podatke o ukupnom broju sudskih procesa u vezi sa povratom imovine i stanarskih prava.

Sud Bosne i Hercegovine, a prema izvještaju iz Sistema za upravljanje sudskim predmetima, dostavio nam je podatke o svim sudskim postupcima odnosno tužbama protiv završnog upravnog akta Komisije za raseljena lica i izbjeglice (CRPC). Ukupno je 6 predmeta od kojih su dva odbijena, dva odbačena, jedna tužba je uvažena i jedan predmet je otvoren. Ovo su podaci za period 2010-2021. godine. U 2022. godini pokrenut je jedan tužbeni zahtjev.

I dalje su u ovoj oblasti prisutni problem u smislu stvarnog vraćanja stanova u kolektivnim objektima stanovanja što je i dalje problematično i ne postoji sistemsko rješenje za ovaj problem širom Bosne i Hercegovine. U nekim slučajevima, zgrade su rekonstruirane, ali su se mijenjali građevinsko-urbanistički i regulacioni planovi, tako da raseljena lica nisu mogla vratiti svoju imovinu. Postoji poseban problem u vezi sa stanovima koji su uništeni, a regulacioni planovi lokalnih zajednica koji se odnose na takvo

zemljište sada predviđaju da će na tom dijelu zemljišta biti izgrađeni objekti druge namjene ili su već izgrađeni, ili slučajevi gdje je pravo na dom dovedeno u pitanje zbog nemogućnosti povratnika da isplate naknadu privremenom korisniku za radove na kući izvršene tokom njegovog privremenog boravka u njoj prema odlukama sudova, te da izmire sudske troškove nastale po ovakvim tužbama.

Prema navodima UNHCR-a evidentirani su problemi povratnika u Republiku Srpsku u vezi sa dokazivanjem vlasništva imovine. Uspostavom novih katarskih premjera u skladu sa Zakonom o premjeru i katastru RS naročito su pogođena lica čije je prebivalište, odnosno boravište nepoznato. Rok za uvid u izložene podatke je prekluzivan u trajanju od 30 dana, te vlasnici koji nisu obavješteni ili su nedovoljno informirani mogu izgubiti svoju imovinu. Stoga je neophodno osigurati transparentnost procesa i dodatno informirati povratnike i raseljena lica o pravima i obavezama.³

5. Zdravstvena zaštita raseljenih lica i povratnika

Preporuke i prijedlozi mjera za unapređenje stanja iz oblasti zdravstvene zaštite kroz Revidiranu strategiju su: pokretanje inicijative Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine za izmjene i dopune Sporazuma o načinu i postupku korištenja zdravstvene zaštite osiguranih lica na teritoriji Bosne i Hercegovine, van područja entiteta, odnosno Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine kojem osigurana lica pripadaju, a u vezi sa pristupom zdravstvenoj zaštiti raseljenih lica i povratnika; ujednačavanje trajanja povratničkog statusa; osiguravanje rješenja kojima će djeca imati status osiguranog lica bez obzira na status njihovih roditelja; osiguravanje zdravstvene zaštite djeci tokom osnovnog, srednjeg i redovnog studiranja; osiguravanje zdravstvene zaštite licima starijim od 65 godina; prijave na zavode za zapošljavanje bez rokova što je osnov za zdravstveno osiguranje nezaposlenih lica; omogućavanje raseljenim licima/povratnicima da se nesmetano uključe u sistem zdravstvenog osiguranja nakon prestanka statusa.

Još uvijek nisu postignuti veći pomaci u realizaciji Revidirane strategije, odnosno preporuka za unapređenje stanja u oblasti zdravstvene zaštite povratnika u dijelu koji se odnosi na izmjene i dopune Sporazuma o načinu i postupku korištenja zdravstvene zaštite osiguranih lica na teritoriji Bosne i Hercegovine, van područja entiteta, odnosno Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine kojem osigurana lica pripadaju, a u vezi sa pristupom zdravstvenoj zaštiti raseljenih lica i povratnika.

I dalje se suočavamo s istim iskustvima sa terena prema kojima jedan broj povratnika usljed straha od gubitka zdravstvenog osiguranja u mjestu raseljenja ili nemogućnosti ostvarivanja zdravstvene zaštite u mjestu povratka u istom obimu kao u mjestu raseljenosti, ne registrira povratak. Time se sprečava potpuna integracija povratnika koji nastavljaju ostvarivati prava van mjesta povratka. Prisutna je neujednačenost u rokovima za prijavljivanje na zavode za zapošljavanje kao uslov za sticanje zdravstvenog osiguranja po osnovu nezaposlenosti. U Republici Srpskoj i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine nema rokova za

³ Nakon saznanja o implementaciji „Projekta registracije nekretnina“ MLJPI je 2017. godine na svojoj internet stranici objavilo obavještenje da je počeo postupak izlaganja na javni uvid podataka o nekretninama i utvrđivanju prava na nekretninama, u svrhu osnivanja katastra nekretnina kao jedinstvene evidencije o nekretninama. Građani su upućeni da projekat implementiraju entitetski organi: Republička uprava za geodetske poslove, odnosno Federalna uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove.

prijavljivanje na zavode za zapošljavanje, dok je u FBiH taj rok prekluzivan, što onemogućava povratnicima da se u kratkom roku od 30 dana prijave na zavode za zapošljavanje i na osnovu nezaposlenosti ostvare pravo na zdravstveno osiguranje i zdravstvenu zaštitu.

Rješenja Vlade FBiH i Vlade RS kojima se omogućava liječenje povratnicima u RS ili povratnicima u FBiH su privremenog karaktera i ne predstavljaju sistemsko rješenje kojim bi se omogućio jednak pristup zdravstvenoj zaštiti povratnicima i raseljenim licima.

Prema mišljenju Federalnog ministarstva zdravstva isti smatraju da pojedine definirane preporuke, identificirani problemi u implementaciji i prijedlozi mjera za implementaciju Revidirane strategije za implementaciju Aneksa VII DMS-a u dijelu koji se odnosi na oblasti zdravstvene zaštite ne odgovaraju činjeničnom stanju i zanemaruju postojanje propisa u Federaciji Bosne i Hercegovine koji reguliraju navedena pitanja.

Navode da je na prvom sastanku Radne grupe za utvrđivanje prijedloga za izmjene i dopune Sporazuma o načinu i postupku korištenja zdravstvene zaštite osiguranih lica na teritoriji Bosne i Hercegovine, van oblasti FBiH, RS odnosno BD BiH kome osigurana lica pripadaju, a koji je održan 2.10.2017. godine u Sarajevu, zaključeno da je pitanje pristupa zdravstvenoj zaštiti raseljenih lica i povratnika regulirano Zakonom o raseljenim licima i povratnicima u FBiH i izbjeglicama iz Bosne i Hercegovine, Zakonom o raseljenim licima, povratnicima i izbjeglicama u RS i Zakonom o povratnicima u BD BiH, te da nije potrebno pristupiti izmjenama Sporazuma.

Povratnicima iz FBiH u općine u RS osigurana su prava na bolničko liječenje u FBiH, a saglasno Odluci o ostvarivanju prava iz bolničke zdravstvene zaštite povratnika iz Federacije Bosne i Hercegovine u Republiku Srpsku u zdravstvenim ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 84/14 i 36/15).

Odlukom o usvajanju Programa utroška sredstava sa kriterijima raspodjele sredstava -Tekući transferi drugim nivoima vlasti i fondovima - Transfer za Zavod zdravstvenog osiguranja i reosiguranja Federacije Bosne i Hercegovine - za sufinansiranje troškova raseljenih lica, Budžetom Federacije Bosne i Hercegovine za 2020. godinu („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj: 26/20), planirana su sredstva za sufinansiranje troškova raseljenih lica u ukupnom iznosu od 2 miliona KM. Odobrena sredstva iz Budžeta FBiH tokom 2020. godine su u potpunosti doznačena. Za realizaciju programa liječenja povratnika iz FBiH u RS u zdravstvenim ustanovama u FBiH tokom 2022. godine rashodi su iznosili oko 1,5 miliona KM.

Vlada FBiH je na prijedlog Federalnog ministarstva zdravstva na 261. sjednici, održanoj 1.4.2021. godine donijela Odluku o usvajanju programa utroška sredstava sa kriterijima raspodjele sredstava „Tekući transfer drugim nivoima vlasti i fondovima - Transfer za Zavod zdravstvenog osiguranja i reosiguranja Federacije Bosne i Hercegovine - za sufinansiranje troškova raseljenih lica“ utvrđenih Budžetom FBiH za 2021. godinu u iznosu od 2 miliona KM.

Prema navodima Ministarstva za evropske integracije i međunarodnu saradnju RS, Zakon o obaveznom zdravstvenom osiguranju Republike Srpske predviđa obavezno zdravstveno osiguranje izbjeglica, raseljenih lica i povratnika, ako nisu osigurani po drugom osnovu propisanom Zakonom. Ova lica imaju obavezu prijaviti se u Fond zdravstvenog osiguranja Republike Srpske (FZO RS) radi utvrđivanja statusa osiguranika FZO RS po članu 10 a. Zakona. Zakon o zdravstvenom osiguranju Republike Srpske propisuje

da sva lica imaju jednaka prava na zdravstvenu zaštitu i ne postoje poteškoće za izbjeglice, raseljena lica i povratnike u ostvarivanju ovih prava na teritoriji Republike Srpske.

Vlada Republike Srpske i FZO RS su i u 2021. godini imali potpisan Protokol o liječenju pacijenata za povratnike iz Kantona 10, čime se osigurava pristup bolničkim uslugama u Banjoj Luci i Prijedoru za povratnike u Kantonu 10.

Zakonom o obaveznom zdravstvenom osiguranju („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 93/22 i 133/22) članom 2. navode da je propisano da u procesu ostvarivanja prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja, osigurana lica su jednaka, bez obzira na rasu, spol, jezik, nacionalnu pripadnost, vjeroispovijest, socijalno porijeklo, rođenje, obrazovanje, imovno stanje, političko i drugo uvjerenje, društveni položaj ili drugo lično svojstvo.

U pogledu realizacije strateškog cilja pod rednim brojem 5. „Zdravstvena zaštita raseljenih lica i povratnika“, preporuka: „prijava na zavode za zapošljavanje bez rokova što je osnov za zdravstveno osiguranje“ navode da je realizirana stupanjem na snagu izmjena i dopuna Zakona o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zdravstvenom osiguranju. Stupanjem na snagu ovih zakona, od 1.1.2020. godine, razdvojeno je ostvarivanje prava na zdravstveno osiguranje od statusa nezaposlenog lica. Prema tome, navode da, svi osiguranici imaju neometan pristup ostvarivanju prava iz zdravstvenog osiguranja, bez obzira na rokove prijave na evidenciju nezaposlenih u JU Zavod za zapošljavanje Republike Srpske.

Brčko Distrikt - Odjel za zdravstvo i ostale usluge navodi:

Zakon o zdravstvenoj zaštiti u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine – prečišćeni tekst („Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine“ br. 52/18, 34/19, i 16/20, u daljnjem tekstu: Zakon), u članu 8. propisuje da se zdravstvena zaštita osigurava pod jednakim uslovima, populacijom i nozološkim grupama od posebnog socijalno medicinskog značaja, te u istom članu kao navedenu grupu podrazumijeva i djecu do navršениh 15. godina života, školsku djecu i studente do kraja školovanja, a najkasnije do 27. godine života. Navedenoj kategoriji stanovništva se zdravstvena zaštita koja nije obuhvaćena obaveznim zdravstvenim osiguranjem, osigurava iz Budžeta Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. Kroz navedeno rješenje djeca imaju status osiguranog lica bez obzira na status njihovog roditelja, te je osigurana zdravstvena zaštita djeci tokom osnovnog, srednjeg i redovnog studiranja.

I dalje smo mišljenja da kako bi se unaprijedila oblast zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja potrebno je da se implementiraju preporuke Evropske komisije i uspostavi sistem koordinacije programa socijalnog osiguranja u Bosni i Hercegovini. Potrebno je izraditi novi Sporazum koji će obuhvatiti sve grane socijalnog osiguranja, a za čiju će primjenu biti zaduženi fondovi zdravstvenog osiguranja, primjenjujući dokazana načela o koordinaciji sistema socijalne sigurnosti Evropske konvencije o socijalnom osiguranju Vijeća Evrope, uključujući i slučajeve kada osiguranici rade/borave van teritorije kojoj osigurana lica pripadaju, a koje nadležni organi i fondovi u Bosni i Hercegovini već primjenjuju putem bilateralnih ugovora o socijalnom osiguranju.

Primjenom načela o koordinaciji sistema prilikom izrade novog Sporazuma isti bi obuhvatio sva osigurana lica, međutim to još uvijek nije realizirano.

Prema mišljenju OSCE-a potrebno je inicirati izmjene i dopune Zakona o izbjeglicama iz Bosne i Hercegovine, raseljenim licima u Bosni i Hercegovini i povratnicima u cilju usklađivanja terminologije koja se koristi u entitetskim zakonima i zakonima Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine u vezi sa zdravstvenom zaštitom i zdravstvenim osiguranjem, te inicirati usklađivanje trajanja statusa povratnika u važećim propisima na svim nivoima. Uskladiti i ujednačiti nejednake uslove za ostvarivanje zdravstvene zaštite kako bi se povratnicima omogućilo da ostvaruju zdravstvenu zaštitu u mjestima povratka, posebno u pogledu neprimjerenih rješenja u vezi sa oslobađanjem od plaćanja naknada za određene kategorije lica.

Omogućiti da se lica koja koriste zdravstvenu zaštitu isključivo na osnovu statusa raseljenog lica/povratnika nesmetano uključuju u sistem zdravstvene zaštite nakon prestanka tog statusa (npr. lica koja su u nešto boljoj situaciji od onih koji imaju pravo na zdravstvenu zaštitu kao socijalne kategorije i stoga ne mogu biti osigurani na tim osnovima iako spadaju u kategoriju najugroženijih lica). Inicirati usklađivanje zakonodavstva kojim se određuje kategorija (civilne žrtve rata, ratni vojni invalidi, porodice poginulih boraca, porodice kojima je potrebna socijalna pomoć i itd) i koje utiče na ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu.

Prema navodima UNHCR-a u RS je uočen problem u primjeni Zakona o zaštiti žrtava torture u pogledu priznavanja prava na socijalnu zaštitu i zdravstveno osiguranje, a po osnovu priznatog statusa žrtve ratne torture.

6. Socijalna i penzijsko-invalidska zaštita raseljenih lica i povratnika

Preporuke i prijedlozi mjera za unapređenje stanja u oblasti socijalne i penzijsko-invalidske zaštite u Revidiranoj strategiji su: pokretanje inicijative za zakonsko utvrđivanje minimuma socijalne zaštite i socijalne pomoći za ugrožene grupe u stanju socijalne potrebe; usklađivanje zakona na nivou entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine iz oblasti socijalne zaštite; izmjene i dopune Sporazuma o međusobnim pravima i obavezama u implementaciji penzijskog i invalidskog osiguranja na jedinstvenom pravnom i ekonomskom prostoru Bosne i Hercegovine; uspostavljanje mehanizma evidencije povratnika; omogućavanje zadržavanja prethodno ostvarenih prava do harmonizacije propisa iz oblasti socijalne zaštite; pojednostavljenje procedure dodjele jednokratne novčane pomoći i povećanje izdvajanja za projekte održivog povratka na svim nivoima koji bi ciljano sadržavali stavku za socijalne potrebe povratnika.

U odnosu na predhodne izvještaje o realizaciji Revidirane strategije u ovoj oblasti, nisu postignuti značajniji pomaci.

Naime još uvijek postoji potreba da se inicira pravno određenje minimuma socijalne sigurnosti, utvrđeni finansijski minimumi i maksimumi u ostvarivanju prava propisanih entitetskim i kantonalnim zakonima u oblasti socijalne zaštite, postoje kašnjenja u isplati socijalnih davanja, prisutno je i dalje nepoštivanje prava iz socijalne zaštite koja su propisana entitetskim zakonima i različit tretman građana u entitetima, a posebno nemogućnosti prenosa socijalnih prava raseljenih lica u mjesta povratka.

Predviđena budžetska sredstva ne mogu odgovoriti potrebama ugroženih kategorija, a centri za socijalni rad se i dalje suočavaju sa nedostatkom ljudskih i finansijskih kapaciteta da odgovore potrebama ranjivih kategorija što uključuje i povratnike i raseljena lica.

Prema mišljenju Misije OSCE-a potrebno je da se pokrene zakonsko određivanje minimuma socijalnog osiguranja (socijalni minimum) u Bosni i Hercegovini i socijalne pomoći za ugrožene grupe u stanju socijalne potrebe, uključujući povratnike i raseljena lica. Potrebno je inicirati usklađivnje entitetskih zakona i zakona Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti djece u smislu definiranja osnovnih prava, korisnika i kriterija za dodjelu značajnih sredstava od strane organa vlasti oba entiteta. Ojačati kadrovske i tehničke kapacitete centara za socijalni rad u oba entiteta uz određivanje standarda, procedura i normativa u cilju pružanja efikasnijih usluga korisnicima povratnicima i raseljenim licima.

Uspostaviti mehanizame kojim će se osigurati vođenje evidencije o povratnicima u Bosni i Hercegovini u cilju utvrđivanja broja postojećih i potencijalnih povratnika kako bi se mogle planirati daljnje mjere i metode za socio-ekonomsku brigu o tim licima. Za povratnike omogućiti očuvanje predhodno stečenih prava do usaglašavanja relevantnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini.

Izmjeniti propise kako bi se pojednostavile procedure i mogućnosti za češće ostvarivanje paušalne novačane pomoći priznate u praksi kao oblik socijalnih naknada.

U skladu sa potrebom za pružanje pomoći za ostvarivanje prava povratnicima majkama-porodiljama, Federalno ministarstvo raseljenih lica i izbjeglica je u 2021. godini realiziralo Projekat pomoći u pronatalitetnoj politici (podrška majkama – porodiljama, povratnicama u Republiku Srpsku. U 2021. godini pružena je novčana pomoć za 286 porodilja u iznosu od 341,7 hiljada KM, zatim programi za poboljšanje ekonomsko-socijalnog stanja povratnika, jednokratne novčane pomoći u iznosu od 43 hiljade KM i humanitarni paketi sa hranom i hemijskim sredstvima za 918 korisnika u ukupnom iznosu od oko 73,4 hiljade KM).

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike navodi da pravo na isplatu razlike penzija do iznosa najniže penzije ostvaruje korisnik od momenta podnošenja zahtjeva za ostvarivnje ovog prava i to ukoliko je zbir penzija iz entiteta FBiH i entiteta RS manji od iznosa najniže penzije. Takvim korisnicima, jer je riječ o srazmjernim penzijama, pripada pravo na korištenje zaštitnog mehanizma u vidu najniže penzije. Na ovaj način je dat doprinos implementaciji Aneksa IV Ustava Bosne i Hercegovine, gdje je u članu 2. tačka 5. navedeno da sve izbjeglice i raseljena lica imaju pravo da se vrate svojim domovima, sve u skladu sa Aneksom VII Sporazuma o izbjeglicama i raseljenim licima. U Federaciji Bosne i Hercegovine osiguran je minimum socijalne zaštite i socijalne pomoći za lica u stanju socijalne potrebe u FBiH.

Prema mišljenju Ministarstva za evropske integracije i međunarodnu saradnju navodi se da entitet RS uređuje i osigurava socijalnu zaštitu prateći potrebe građanina, te u skladu sa mogućnostima i ustavnim nadležnostima razvija sistem socijalne zaštite. Definiranjem korisnika socijalne zaštite znači da i raseljena lica i povratnici koji se nalaze u stanju socijalne potrebe, imaju mogućnost da ostvare određena prava i/ili usluge u sistemu socijalne zaštite. U skladu sa Programom ekonomskih reformi RS za period 2023-2025. godine navodi se da je planirano uspostavljanje Registra socijalne karte Republike Srpske, kako bi se omogućilo bolje usmjeravanje sredstava i usluga prema svim građanima koji se nalaze u stanju socijalne potrebe.

Zakonom o socijalnoj zaštiti („Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 37/12, 90/16, 94/19, 42/20 i 36/22) uređuje se sistem socijalne zaštite, nosioci, korisnici i prava korisnika socijalne zaštite, finansiranje, nadzor, kao i druga pitanja od značaja za funkcioniranje sistema socijalne zaštite. Također navode da Programom se prepoznaje potreba za unapređenjem sistema socijalne zaštite usvajanjem Strategije socijalne zaštite, kao i realizacija aktivnosti predviđenih istom, te izrada akcionih planova. Ista bi, zajedno sa akcionim planovima, trebala odgovoriti na potrebe društva i definirati pravce za daljnji razvoj politika socijalne zaštite, kao i efektivnije i efikasnije uvezivanje politika socijalne zaštite sa razvojnim prioritetima i drugim oblastima.

U skladu sa pomenutim Zakonom, korisnici socijalne zaštite su lica koja se nalaze u stanju socijalne potrebe, i to su djeca i punoljetna lica. Također, ove kategorije korisnika se razlikuju i po osnovu po kojem ostvaruju neko od prava i/ili usluga u sistemu socijalne zaštite. Korisnici socijalne zaštite, raseljena lica i povratnici, koje se nalaze u stanju socijalne potrebe, imaju mogućnost da ostvare određena prava i/ili usluge u sistemu socijalne zaštite. U skladu sa Zakonom, prava pripadaju licima koja ispunjavaju propisane uslove bez obzira na razlike u rasi, boji kože, spolu, jeziku, političkom, nacionalnom i vjerskom opredjeljenju, socijalnom i ekonomskom porijeklu, mjestu rođenja, invalidnosti ili bilo kom drugom osnovu, te ustanove i drugi pružaoci usluga socijalne zaštite osiguravaju ravnopravnost u pristupu i korištenju prava sadržanih u ovom Zakonu i u svom djelovanju sprečavaju svaki vid diskriminacije, direktne ili indirektno, po bilo kom osnovu. U skladu sa pomenutim Zakonom navode da se u Budžetu Republike Srpske osiguravaju sredstva, između ostalog, i za finansiranje aktivnosti interventne pomoći Republike Srpske u slučajevima izuzetnog ugrožavanja i životnih uslova i životnog standarda velikog broja građana prouzrokovano ekonomskim, socijalnim i humanitarnim razlozima.

U skladu sa Programom ekonomskih reformi Republike Srpske za period 2023-2025. godine („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 112/22) navode da je planirano da se uspostavi Registar socijalne karte. Također navode da Programom se prepoznaje potreba za unapređenjem sistema socijalne zaštite usvajanjem Strategije socijalne zaštite, kao i realizacija aktivnosti predviđenih istom, te izrada akcionih planova. Ista bi, zajedno sa akcionim planovima, trebala odgovoriti na potrebe društva i definirane pravce za daljnji razvoj politika socijalne zaštite, kao i efektivnije i efikasnije uvezivanje politika socijalne zaštite sa razvojnim prioritetima i drugim oblastima.

UNHCR je utvrdio da je prisutan problem korisnika u ostvarivanju prava na status posebne kategorije civilnih žrtava rata i neuvažavanje Uvjerenja o preživjelom seksualnom zlostavljanju tokom rata, izdatih od strane relevantnih udruženja, što dodatno otežava pristup pravima.

7. Ostvarivanje prava na obrazovanje raseljenih lica i povratnika - dodati mišljenja i kantonalnih ministarstava

Preporuke i prijedlozi mjera za unapređenje stanja iz oblasti obrazovanja u Revidiranoj strategiji su: dosljedna implementacija Privremenog sporazuma o zadovoljavanju posebnih potreba i prava povratnika, kako bi se zaštitila djeca povratnika i kako oblast obrazovanja ne bi bila kočnica povratku raseljenih i izbjeglih lica i njihove djece; nastavak rada Odbora za koordinaciju Privremenog sporazuma na uspostavljanju harmoniziranog i redovnog mehanizma kontrole u obrazovnom sistemu; dosljedna primjena Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju; preispitivanje i utvrđivanje novih kriterija

o nazivima škola, školskih simbola i školskih manifestacija; osmišljavanje i izrada okvirnih ciljeva i zajedničkih standarda za nastavne planove i programe; promoviranje i razvijanje tolerancije u svim školama u cilju prihvatanja i razumijevanja „drugačijeg i različitog“; uspostavljanje lakšeg pristupa obrazovanju za socijalno ugrožene i lica u ekonomski nepovoljnom položaju.

Imajući u vidu da je implementacija preporuka i predloženih mjera za unapređenje stanja iz oblasti obrazovanja identificiranih u Revidiranoj strategiji u RS, deset kantona u FBiH i BD BiH, Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine je zatražilo od nadležnih obrazovnih vlasti u Bosni i Hercegovini da dostave osvrt na ostvarivanje prava na obrazovanje raseljenih lica i povratnika tokom 2022. godine. Do izrade ovog Izvještaja od Ministarstva civilnih poslova dobili smo odgovore iz Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske, Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Posavskog kantona, Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona i Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona, te u nastavku teksta predstavljamo rezime dobijenih informacija od nadležnih entitetskih ministarstva i nadležnog Odjela Vlade Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

U pogledu dosljedne implementacije Privremenog sporazuma o zadovoljavanju posebnih potreba i prava povratnika, kako bi se zaštitila djeca povratnika i kako oblast obrazovanja ne bi bila kočnica povratku raseljenih i izbjeglih lica i njihove djece, iz Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske ističu da su entitetski ministri obrazovanja u Banjoj Luci, u martu 2002. godine, potpisali Privremeni sporazum o zadovoljavanju posebnih potreba i prava djece povratnika. Također, u Mostaru, u novembru 2002. godine, entitetski i kantonalni ministri potpisali su Plan implementacije privremenog sporazuma o zadovoljavanju posebnih potreba i prava djece povratnika. Kako navode iz Ministarstva, Privremenim sporazumom definirano je da u školama gdje ima 18 ili više učenika u odjeljenju (ili minimalan broj propisan zakonom koji se traži za mješovite razrede), škole su dužne organizirati redovnu nastavu za pojedine predmete, umjesto predmeta iz nacionalne grupe predmeta koji se trenutno izučavaju. Također, pojedine škole u kojima se izučava, kako je predstavnici ove nadležne obrazovne vlasti nazivaju, tzv. „nacionalna grupa predmeta“ u trenutku uvođenja ispunjavale su pomenute uslove, a u narednim godinama je došlo do smanjenja broja učenika zbog čega ne ispunjavaju uslove propisane navedenim planom, ali i dalje izučavaju tzv. „nacionalnu grupu predmeta“. U 18 osnovnih škola u Republici Srpskoj realizira se nastava iz tzv. „nacionalne grupe predmeta“ prema nastavnom planu i programu nekog od kantona iz Federacije Bosne i Hercegovine. Privremeni sporazum o zadovoljavanju posebnih potreba i prava djece povratnika potpisan 2002. godine prestao je važiti donošenjem Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, a Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju nije predvidio mogućnost uvođenja nacionalne grupe predmeta po programu iz Federacije Bosne i Hercegovine. Presudom Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, broj U-26/13 od 10.4.2015. godine, utvrđeno je da su zakoni o osnovnom i srednjem obrazovanju i vaspitanju Republike Srpske u skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine, te da nisu diskriminirajući.

Prema navodima iz Ministarstva, donošenjem Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju stvorene su normativne pretpostavke za ostvarivanje i zaštitu ljudskih prava i sloboda u ovoj oblasti, te je došlo do prestanka važenja Privremenog sporazuma. Istim su propisani uslovi za ostvarivanje prava na osnovno obrazovanje i vaspitanje, a podzakonskim propisima stvoreni su uslovi za primjenu ovog zakona. Privremeni sporazum je dokument koji je pomagao da se otklone brojni problemi sa kojima su se susretala

djeca povratnika prilikom početka pohađanja nastave u školama u mjestima njihovog povratka. Te probleme, pretočene ujedno i u ciljeve Privremenog sporazuma, rješavala su entitetska i kantonalna ministarstva obrazovanja u saradnji sa Odborom za koordinaciju Plana implementacije Privremenog sporazuma u Bosni i Hercegovini. S tim u vezi, u Republici Srpskoj implementirano je niz aktivnosti koje su omogućile stvaranje boljih uslova za obrazovanje djece povratnika. U nastavnim i drugim aktivnostima u školi ne mogu se koristiti ili izučavati didaktički i drugi materijali uvredljivog sadržaja, a nastavnici i drugo školsko osoblje ne smiju davati izjave koje bi se opravdano mogle smatrati uvredljivim za jezik, kulturu i religiju učenika koji pripadaju bilo kojoj nacionalnoj, etničkoj ili religijskoj grupi. Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske osiguralo je sredstva za prevoz svih učenika koji putuju na udaljenosti dužoj od četiri kilometra, pa time i povratnika koji pohađaju osnovnu školu, a stanuju na udaljenosti većoj od četiri kilometra, zatim Ministarstvo osigurava besplatne udžbenike za sve učenike od prvog do četvrtog razreda osnovne škole, učenike pobjednike republičkih takmičenja, kao i za sve učenike od petog do devetog razreda osnovnih škola koji su treće i naredno po rođenju dijete iz porodice sa troje i više djece; kroz finansiranje asistenata podržava se školovanje učenika sa smetnjama u razvoju, odnosno daje se podrška za njihovo nesmetano uključivanje u nastavni postupak; pruža se podrška školama koje organiziraju produženi boravak i boravak učenika, odnosno finansiraju se radnici angažirani u produženom boravku i boravku; podržava se realizacija projekata i aktivnosti nevladinih organizacija koje za cilj imaju unapređenje vaspitanja i obrazovanja, te se daje podrška učenicima; donesena su rješenja o organiziranju resursnih centara za inkluzivno vaspitanje i obrazovanje, kako bi se osigurala teritorijalna pokrivenost cijele Republike Srpske podrškom predškolskim ustanovama i osnovnim školama u radu sa djecom ometenom u razvoju. Na radna mjesta nastavnika i profesora u školama u Republici Srpskoj ravnopravno konkurišu oni nastavnici koji su kvalificirani za taj posao, bez obzira na nacionalnu pripadnost, a u skladu sa zakonima o osnovnom i srednjem obrazovanju i vaspitanju, ističu iz Ministarstva. U osnovnim školama koje pohađaju djeca bošnjačke i hrvatske nacionalnosti organizira se izučavanje islamske i katoličke vjeronauke za svu djecu čiji roditelji se izjasne da njihova djeca izučavaju vjeronauku i pohađaju časove vjeronauke. Također, podzakonskim aktom propisano je da u školama u kojima je postotak populacije učenika i nastavnika povratnika ili domicilne manjine jednak ili veći od 10 posto od ukupne školske populacije, najmanje jedan član školskog odbora treba biti uključen u sastav školskog odbora radi osiguranja zastupljenosti predstavnika povratnika ili domicilne manjinske populacije. Svi učenici povratnici u Republici Srpskoj uključeni u sistem obaveznog osnovnog vaspitanja i obrazovanja, a svi oni koji su željeli nastaviti dalje obrazovanje, mogu nesmetano ostvariti svoje pravo na školovanje u svim srednjim školama u Republici Srpskoj, pod uslovom da ispunjavaju uslove konkursa za upis učenika u prvi razred srednje škole. U vezi sa preispitivanjem i utvrđivanjem novih kriterija o nazivima škola, školskih simbola i školskih manifestacija, iz Ministarstva navode da je u skladu sa odredbama Privremenog sporazuma, Odbor za koordinaciju implementacije Privremenog sporazuma 2004. godine izradio Kriterije za nazive i simbole škola. Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske je Pravilnikom o kriterijima za nazive i simbole škola i organizaciji školskih manifestacija („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 85/04) propisalo koji su nazivi škola prihvatljivi i koji se školski simboli mogu nalaziti u školskim prostorijama.

Kada govorimo o implementaciji preporuke koja se odnosi na osmišljavanje i izradu okvirnih ciljeva i zajedničkih standarda za nastavne planove i programe, iz Ministarstva navode da se vaspitno-obrazovni proces u osnovnim školama u Republici Srpskoj ostvaruje na osnovu nastavnog plana i programa koji, na

prijedlog Republičkog pedagoškog zavoda, donosi ministar. Nastavnim planom utvrđuju se nastavni predmeti ili nastavne oblasti i njihov raspored po razredima, kao i godišnji i sedmični broj časova nastave i drugi oblici vaspitno-obrazovnog rada, dok se Nastavnim programom utvrđuje: sadržaj za svaki nastavni predmet, opći i posebni ciljevi, ishodi učenja i didaktičko-metodička uputstva i preporuke. U školskoj 2003/2004. godini izvršeno je uklanjanje uvredljivih i neprimjerenih sadržaja iz programa i udžbenika za osnovne i srednje škole uz poštovanje zajedničkog nastavnog jezgra u programima svih nastavnih predmeta. Ministarstvo je donijelo Pravilnik o standardima kvaliteta udžbenika koje svaki udžbenik i nastavno sredstvo treba da ispunjava da bi bilo odobreno za upotrebu. Imajući u vidu preporuku koja se tiče promoviranja i razvijanja tolerancije u svim školama u cilju prihvatanja i razumijevanja „drugачijeg i različitog“, prema navodima Ministarstva, kroz vaspitno-obrazovni rad u školi, njeguje se tolerancija, poštovanje, nenasilna komunikacija i druge vrijednosti koje doprinose razvoju ličnosti. Tako je Zakonom o osnovnom vaspitanju i obrazovanju definirano da su zadaci osnovnog vaspitanja i obrazovanja, između ostalog: sticanje znanja, vještina i sposobnosti, te formiranje stavova, uvjerenja i sistema vrijednosti neophodnih za aktivnu uključenost u život porodice i društva; sticanje i razvijanje ključnih kompetencija potrebnih za nastavak školovanja i cjeloživotno učenje; razvijanje stvaralačkog, kreativnog i kritičkog mišljenja, te formiranje svijesti otvorene za nove ideje i nova znanja; razvijanje i njegovanje osnovnih moralnih vrijednosti, stavova i odnosa, vrijednosti pravde, istine, slobode, poštenja i lične odgovornosti itd. U vezi sa implementacijom preporuke koja govori o uspostavljanju lakšeg pristupa obrazovanju za socijalno ugrožene i lica u ekonomski nepovoljnom položaju, iz Ministarstva navode da svako dijete ima jednaka prava i jednake mogućnosti u osnovnom vaspitanju i obrazovanju bez diskriminacije po bilo kom osnovu. Jednaka prava i jednake mogućnosti podrazumijevaju osiguravanje jednakih uslova za svu djecu pri upisu i tokom osnovnog vaspitanja i obrazovanja. U nastavnim i drugim aktivnostima u školi ne mogu se koristiti ili izučavati didaktički i drugi materijali uvredljivog sadržaja, a nastavnici i drugo školsko osoblje ne smiju davati izjave koje bi se opravdano mogle smatrati uvredljivim za jezik, kulturu i religiju učenika koji pripadaju bilo kojoj nacionalnoj, etničkoj ili religijskoj grupi. Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske je osiguralo sredstva za prevoz svih učenika koji putuju na udaljenosti dužoj od četiri kilometra, pa time i povratnika koji pohađaju osnovnu školu, a stanuju na udaljenosti većoj od četiri kilometra, zatim osigurava besplatne udžbenike za sve učenike od prvog do četvrtog razreda osnovne škole, učenike pobjednike republičkih takmičenja itd.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke smatra da su sve preporuke i prijedlozi mjera navedeni u okviru strateškog cilja 7. „Ostvarivanje prava na obrazovanje raseljenih lica i povratnika” i dalje aktuelni a kako ističu, Ministarstvo će i u narednom periodu ostati opredijeljeno za njihovu implementaciju. Kada su u pitanju aktivnosti Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke u 2022. godini, koje se odnose na prvu preporuku u okviru strateškog cilja 7. koja glasi „dosljedna implementacija Privremenog sporazuma o zadovoljavanju posebnih potreba i prava povratnika, kako bi se zaštitila djeca povratnika i kako oblast obrazovanja ne bi bila kočnica povratku raseljenih i izbjeglih lica i njihove djece“, Ministarstvo je nastavilo da finansira troškove održavanja instruktivne nastave za učenike povratnike, koji žive u naseljenom mjestu Vrbanjci - Kotor Varoš. U skladu sa navedenim, Ministarstvo je u 2022. godini finansiralo troškove održavanja instruktivne nastave za učenike povratnike koji žive u naseljenom mjestu Vrbanjci - Kotor Varoš, u ukupnom iznosu od 120.000,00 KM.

Iz *Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Posavskog kantona*, u pogledu realizacije preporuka i prijedloga mjera iz strateškog cilja 7. ističu da je u 2022. godini u osnovnim i srednjim školama Kantona zabilježeno nekoliko djece povratnika iz inostranstva. Odredbe Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju uvrštene su u Zakon o osnovnom školstvu („Narodne novine Županije Posavske”, br. 12/19, 18/21, 11/22, 14/22) i Zakon o srednjem školstvu („Narodne novine Županije Posavske”, br. 12/19, 18/21, 11/22) te se dosljedno primjenjuju. Nazivi škola i školskih simbola nisu preispitivani jer škole u Kantonu nose nazive po: književnicima, naučnicima, istaknutim obrazovnim radnicima, gradovima itd. U školama se obilježavaju sve manifestacije, koje se inače obilježavaju u svijetu i u Bosni i Hercegovini. U školama se, kroz redovnu nastavu i vannastave aktivnosti promovira i razvija tolerancija u cilju prihvatanja i razumijevanja „drugачijeg i različitog”. Iz Ministarstva napominju da je obrazovanje u Kantonu dostupno svim učenicima, uključujući i socijalno ugrožene i lica u ekonomski nepovoljnom položaju, te se nastoje osigurati jednake mogućnosti učešća u obrazovanju svim učenicima.

U pogledu ostvarivanja prava na obrazovanje raseljenih lica i povratnika, a u vezi sa preporukom koja se odnosi na dosljednu primjenu Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju, iz *Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona*, navode da su nakon donošenja Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini pristupili izradi novih obrazovnih zakona, koji su predstavljali okosnicu početka sveukupnih i planiranih obrazovnih reformi na teritoriji Kantona. Misija OSCE-a u Izvještaju za 2018. godinu navodi preporuke u smjeru odlučnijeg kretanja ka ukidanju prakse „dvije škole pod jednim krovom“. Jedna od preporuka je i administrativno-pravno ujedinjenje. Kako ističu iz Ministarstva, uz saradnju i razumijevanje Kantonalne Vlade i Skupštine, kao i Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini, čiji su terenski uredi u Zenici i Tuzli osigurali svu potrebnu koordinaciju i savjetodavnu pomoć na terenu, izvršeno je administrativno-pravno ujedinjenje u osnovnim školama u Novom Šeheru u Općini Maglaj, te Mješovitoj srednjoj školi i Srednjoj mješovitoj školi u Žepču. U skladu sa Odlukom Ustavnog suda u Bosni i Hercegovini, a na osnovu Privremenog sporazuma o obrazovnim pravima i potrebama djece povratnika u cijeloj Bosni i Hercegovini, omogućeno je da djeca bošnjačke nacionalnosti, učenici područne škole u Vrbanjcima, koji pohađaju nastavu u OŠ „Sveti Sava“ u Vrbanjcima u Republici Srpskoj, izučavaju grupu nacionalnih predmeta, po Planu i programu Zeničko-dobojskog kantona.

U skladu sa Zakonom o osnovnoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 3/18) škola je dužna osigurati svu moguću pomoć roditeljima i učenicima i osigurati neophodne uslove za ostvarivanje prava djece/učenika, naročito kada se radi o izbjeglim, raseljenim licima i povratnicima, što se odnosi na implementaciju prve preporuke koja govori o dosljednom implementiranju Privremenog sporazuma o zadovoljavanju posebnih potreba i prava povratnika, kako bi se zaštitila djeca povratnika i kako oblast obrazovanja ne bi bila kočnica povratku raseljenih i izbjeglih lica i njihove djece. U vezi sa implementacijom četvrte preporuke, koja se odnosi na preispitivanje i utvrđivanje novih kriterija o nazivima škola, školskih simbola i školskih manifestacija iz Ministarstva napominju da su kriteriji o nazivima škola, školskih simbola i organizaciji školskih manifestacija, koji su primjenjivani u osnovnim i srednjim školama Kantona, utvrđeni Pravilnikom o kriterijima o školskim nazivima, i simbolima i organizaciji školskih manifestacija („Službene novine Zeničko – dobojskog kantona“ broj: 14/4). Kada govorimo o implementaciji pete preporuke – Osmišljavanje i izrada okvirnih ciljeva i zajedničkih standarda za nastavne planove i programe, iz Ministarstva navode da je Pedagoški zavod Zenica realizirao projekat pod nazivom Kvalitetno obrazovanje kroz reformu nastavnih planova i programa, koji je podržala

Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini. Prilikom prezentiranja svih aktivnosti projekta, 6.10.2020. godine, potpisan je Memorandum između resornog Ministarstva i Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini. Sve projektne aktivnosti podržala je i Vlada Zeničko-dobojskog kantona. Cilj projekta je unapređenje inkluzivnosti i kvaliteta obrazovanja kroz razvoj predmetnih planova i programa za osnovno i opće srednje obrazovanje (gimnazije) koji su zasnovani na ishodima učenja, u skladu sa dokumentom Zajednička jezgra nastavnih planova i programa definirana na ishodima učenja u Bosni i Hercegovini. Prema zakonima o osnovnoj i srednjoj školi, zabranjen je bilo kakav vid diskriminacije u školi, te se poštuju ljudska prava i osnovne slobode svih građana, što ide u prilog implementacije šeste preporuke koja govori o promoviranju i razvijanju tolerancije u svim školama u cilju prihvatanja i razumijevanja „drugačijeg i različitog“. Odredbama zakona o osnovnoj i srednjoj školi utvrđeno je da prava djeteta imaju prvenstvo nad svim drugim pravima, što iz Ministarstva dovode u vezu sa implementacijom sedme preporuke koja govori o uspostavljanju lakšeg pristupa obrazovanju za socijalno ugrožene i lica u ekonomski nepovoljnom položaju.

Iz **Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona** navode da je Zakon o osnovnom vaspitanju i obrazovanju usklađen sa odredbama Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju. Nastavni planovi i programi za devetogodišnje osnovno vaspitanje i obrazovanje u ovom Kantonu doneseni su još 2015. godine i prema navodima iz Ministarstva, u potpunosti su usaglašeni i zasnovani na Zajedničkoj jezgri nastavnih planova i programa, te Smjericama za implementaciju Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa definiranih na ishodima učenja (APOSO, 2015. godine). U oblasti obrazovanja kontinuirano se ostvaruju ciljevi Privremenog sporazuma o zadovoljavanju potreba i prava djece povratnika. U prilog tome iz Ministarstva, između ostalog, ističu da se: uključenje u vaspitno-obrazovni proces odvija bez diskriminacije po bilo kom osnovu; organizacija nastave iz nacionalne grupe predmeta i vjeronauke organizira se u skladu sa iskazanim interesima i uvjerenjima roditelja/staratelja djece; uspostavljena je ujednačena procedura priznavanja inostranih obrazovnih isprava u skladu sa odredbama Zakona o nostrifikaciji i ekvivalenciji inostranih obrazovnih isprava („Službene novine HNK“, broj: 5/05). Također, svi učenici osnovnih škola na teritoriji Kantona za školsku 2022/2023. godinu dobili su besplatne udžbenike, a kroz programe pojedinih organa kantonalne uprave i lokalnih zajednica osigurava se školska oprema i pribor za grupe u stanju socijalne potrebe, a škole se uz podršku Ministarstva prijavljuju za učešće u različitim projektima i nosioci su brojnih aktivnosti kojima se promovira i razvija tolerancija i prihvatanje drugačijeg. Podstiče se razvijanje kulturne, vjerske, jezičke i spolne različitosti, suosjećanja prema svima u potrebi, te stvaranje okruženja sa nultom tolerancijom na nasilje i diskriminaciju bilo koje vrste.

Iz **Odjela za obrazovanje Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine** navode da Brčko Distrikt ima obrazovni model integriranog obrazovanja te je, prema Zakonu o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama, osigurano bezuslovno uključivanje učenika povratnika/raseljenih lica, koji imaju ista prava na obrazovanje kao i učenici sa prebivalištem u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine. Planom obrazovanja utvrđena je mreža škola i njihovi nazivi. Osnovne škole nose nazive po rednim brojevima, a srednje škole prema struci. Nastavni plan i program se bazira na Zajedničkoj jezgri i omogućava multikulturalnost i uvažavanje izučavanja maternjeg jezika i vjeronauke kojeg izabere roditelj učenika pri upisu u školu. U Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine svi učenici osnovne i srednje škole imaju besplatan prevoz do škole, a svi učenici osnovnih škola imaju besplatne udžbenike.

U 2022. godini, prema mišljenju Misije OSCE-a, nije došlo do značajnih pomaka u implementaciji Privremenog sporazuma o zadovoljavanju posebnih potreba i prava djece povratnika, kao ni nastavka rada Odbora za koordinaciju, nije bilo razgovora između nadležnih obrazovnih vlasti o *Kriterijima o nazivima škola, školskih simbola i školskih manifestacija*, iz 2004. godine, kao ni preispitivanje ili utvrđivanje novih kriterija.

Nije došlo ni do značajnih pomaka u izučavanju nacionalne grupe predmeta, prava na maternji jezik ili "dvije škole pod jednim krovom" što predstavlja kršenje međunarodnih konvencija kao i domaćeg zakonodavstva, što ima štetan uticaj na djecu i Bosnu i Hercegovinu u cjelini. Nije došlo ni do implementacije odluke Vrhovnog suda RS iz 2019. godine. I dalje nije riješeno pitanje prava Bošnjaka da imenuju svoj jezik u RS, te postoji stalna zabrinutost oko potencijalnih bojkota nastave u RS kako zbog ove diskriminatorne prakse, tako i zbog nedosljednog uvođenja nacionalne grupe predmeta. U 2022. godini pokrenut je još jedan sudski proces u vezi sa jezikom Bošnjaka u RS. Naime, roditelji bošnjačke djece iz Liplja koji su bojkotirali nastavu nekoliko puta od 2015. godine zahtjevajući prestanak diskriminatorne prakse, podnijeli su tužbu Općinskom sudu u Zvorniku.

U 2020. godini pitanje uvođenja predmeta srpski jezik i književnost u Osnovnoj školi u Glamoču, pokrenuto od načelnika Općine Glamoč ostaje i dalje neriješeno. Trend zanemarivanja Okvirnog zakona od strane obrazovnih institucija nastavljen je i u 2022. godini.

Jedan od pozitivnih pomaka u pogledu prepoznavanja i prevencije diskriminacije u oblasti obrazovanja ogleđa se kroz inicijativu nadležnih obrazovnih vlasti da razviju i usvoje podzakonske akte koji reguliraju ovu materiju, a primjenjuju se u školama širom Bosne i Hercegovine. Tokom 2022. godine nadležno Ministarstvo obrazovanja Bosansko-podrinjskog kantona usvojilo je podzakonski akt slijedeći primjere Kantona Sarajevo i Zapadnohercegovačkog kantona iz 2019. godine, Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine iz 2020. godine, te Posavskog kantona, Kantona Tuzla i Hercegovačko-neretvanskog kantona u 2021. godini.

U 2022. godini nije bilo napretka u pogledu revizije postojećih kriterija za nazive škola i simbole (2004). Nije postignut dovoljan napredak u pogledu poštivanja kriterija. I u 2022. godini nastavljen je trend nedosljedne primjene i široko rasprostranjenog kršenja principa u pogledu naziva škola, simbola i školskih manifestacija širom Bosne i Hercegovine.

Misija OSCE-a je nastavila da podržava proces izrade predmetnih planova i programa u Kantonu Sarajevo, Zeničko-dobojskom kantonu, Zapadnohercegovačkom i Unsko-sanskom kantonu u skladu sa Zajedničkim jezgrom nastavnih planova i programa zasnovanim na ishodima učenja, koje je izradila i objavila Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje. Nadležna ministarstva Kantona Sarajevo i Zeničko-dobojskog kantona su od septembra 2022. godine počela sa primjenom novih predmetnih planova i programa u školama. U 2022. godini nastavne, kulturne i druge aktivnosti i programi u povratničkim oblastima koji podstiču toleranciju i razumjevanje „različitosti i raznovrsnosti“ i dalje su sporadični. Ne postoji sistemska podrška od strane nadležnih obrazovnih institucija za stvaranje i implementaciju takvih programa, niti stvaranje odgovarajućih programa za obuku nastavnika u pogledu inkluzivnog i kvalitetnog obrazovanja.

Federalno ministarstvo raseljenih lica i izbjeglica pružalo je pomoć u sljedećim programima koji se odnose na obrazovanje:

Program - dodjela stipendija redovnim studentima - povratnicima iz FBiH na teritoriju RS, za akademsku 2021/2022. godinu. Broj studenata kojima je dodjeljena stipendija je 331, a iznos sredstava je 341,2 hiljade KM.

Program dodjele novčanih sredstava učenicima srednjih škola povratnicima iz FBiH na teritoriju RS koji pohađaju nastavu u srednjim školama na teritoriji entiteta RS i rubnim naseljima u entitetu FBiH. Broj učenika kojima su dodjeljena novčana sredstva je 760, a ukupan iznos sredstava je 294,4 hiljade KM.

8. Pravo na rad i zapošljavanje raseljenih lica i povratnika

Preporuke i prijedlozi mjera za unapređenje stanja iz oblasti rada i zapošljavanja u Revidiranoj strategiji su: poštivanje Odluke Ustavnog suda o konstitutivnosti naroda Bosne i Hercegovine kroz zapošljavanje povratnika u organima vlasti, institucijama, upravama i javnim preduzećima u kojima je država većinski vlasnik u cilju postizanja principa u skladu sa popisom domaćinstava iz 1991. godine; donošenje i implementacija neophodnih implementacijskih propisa kako bi se ispoštovale i osigurale ustavne i zakonske odredbe o pristupu pravu na zapošljavanje bez diskriminacije; uvođenje mjera za zapošljavanje; osiguravanje podsticaja privrednicima koji zapošljavaju povratnike i raseljena lica; osiguravanje prekvalifikacije, dokvalifikacije i samozapošljavanja; osiguranje sredstava nadležnim zavodima za sufinansiranje plaća ili doprinosa u određenom periodu za raseljena lica i povratnike; osiguranje donatorskih sredstava za finansiranje projekata mikrokreditiranja, bespovratne pomoći za započinjanje radnih djelatnosti kao i procjene stručnog osposobljavanja i prekvalifikacije; osiguranje mjere za poboljšanje stanja u domenu ostvarivanja prava na rad i zapošljavanje povratnika i raseljenih lica.

U ovoj oblasti nisu postignuti značajniji pomaci, te i dalje nije osiguran jednak pristup tržištu rada u Bosni i Hercegovini za povratnike, raseljena lica i izbjeglice.

Prema mišljenju Misije OSCE-a povratnici imaju poteškoće da se integriraju jer nisu u mogućnosti osigurati osnovne životne uslove i često su lišeni prava na rad i zapošljavanje pod jednakim uslovima. Odluku Ustavnog suda o konstitutivnosti naroda Bosne i Hercegovine kroz zapošljavanje povratnika u organima vlasti, institucijama, upravama i javnim preduzećima u kojima je država većinski vlasnik u cilju postizanja principa u skladu sa popisom domaćinstava iz 1991. godine, potrebno je dosljedno implementirati, te uložiti više napora, uključujući usvajanje i primjenu neophodnih implementacijskih propisa kako bi se primjenile i osigurale ustavne i zakonske odredbe u vezi sa pristupom pravu na zapošljavanje bez diskriminacije.

U zakonskim propisima kojima su utvrđeni načini zapošljavanja državnih službenika na državnom i entitetskom nivou navodi se da je jedan od ciljeva zapošljavanja etnička zastupljenost na osnovu posljednjeg popisa stanovništva na državnom nivou, popisa iz 1991. godine u Federaciji Bosne i

Hercegovine, posljednjeg popisa stanovništva u Republici Srpskoj i strukture stanovništva u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine.

U Bosni i Hercegovini i dalje je evidentna nezaposlenost i ne postoji mehanizam na nivou Bosne i Hercegovine koji bi odgovorio zadovoljenju potreba radno sposobnog stanovništva u Bosni i Hercegovini, a time i povratnika i raseljenih lica. Evidentan je veliki broj radnih migracija.

Federalno ministarstvo raseljenih lica i izbjeglica je kroz programe Zapošljavanja povratnika u maloj privredi izdvojilo sredstva u iznosu od 1,1 milion KM, efekti su 65 novih radnih mjesta povratnika, refundiranje troškova poreza i doprinosa za zaposlene povratnike u RS u iznosu od oko 331,7 hiljada KM za 251 korisnika, podrška razvoju „*start up*“ početnog biznisa 600 hiljada KM za samozapošljavanje 133 povratnika, pomoć u obavljanju pripravničkog staža u iznosu od oko 392,4 hiljada KM. Projekti iz oblasti poljoprivredne mehanizacije u iznosu od oko 6,5 miliona KM (poljoprivredna mehanizacija, platenici, novčana sredstva, proljetna sjetva - preko 2000 direktne podrške samostalnim poljoprivrednicima).

Tokom 2022. godine Federalno ministarstvo raseljenih lica i izbjeglica provelo je četiri Javna poziva u cilju podrške zapošljavanju i očuvanju radnih mjesta povratnika. Podrška razvoju „*start up*“ (početnog) biznisa povratnika, zapošljavanje povratnika u maloj privredi, refundiranje troškova poreza i doprinosa za zaposlene povratnike na teritoriji entiteta RS i program pomoći u obavljanju pripravničkog staža.

Nastavljena je realizacija po Javnom pozivu „Zapošljavanje povratnika kroz podršku investicijskim projektima za 2021. i 2022. godinu. Realizacijom ovog projekta podržano je 2.145 povratničkih domaćinstava za šta je izdvojeno 4,83 miliona KM.

Također su osigurani podsticaji privrednicima koji zapošljavaju povratnike i raseljena lica. Kroz ove programe pružena je podrška za 596 poslovnih subjekata, 28 javnih institucija, preduzeća i ustanova, te 47 vjerskih organizacija i udruženja građana koje zapošljavaju povratnike.

Proveli su se programi pomoći u obavljanju pripravničkog staža za 65 povratnika koji su obavili pripravnički staž kod 40 poslodavaca na teritoriji entiteta FBiH i entiteta RS. Programom podrške „*start up*“ za povratnike pružena je podrška samozapošljavanju i dodatnom zapošljavanju za 137 povratnika u entitetu RS i u općinama entiteta FBiH.

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike navodi da se prilikom realizacije aktivnih mjera zapošljavanja, nadležne kantonalne službe za zapošljavanje u saradnji sa Federalnim zavodom za zapošljavanje implementiraju programe zapošljavanja i samozapošljavanja različitih kategorija nezaposlenih lica.

Prema navodima Ministarstva za evropske integracije i međunarodnu saradnju RS isti navode da su realizirane preporuke primjenom propisa iz oblasti posredovanja u zapošljavanju i putem aktivnih mjera zapošljavanja koje su realizirane u predhodnom periodu. Kada su u pitanju programi zapošljavanja, samozapošljavanja, obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije i dr. u skladu sa Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti i Strategijom zapošljavanja Republike Srpske donosi godišnje akcione planove zapošljavanja kojim su definirane mjere, konkretne aktivnosti, ciljane grupe, indikatori učinka, vremenski okvir, nosioci aktivnosti, potrebna sredstva i njihovi izvori. Povratnici nisu izdvojeni kao posebna ciljna grupa već im je učešće u programima zapošljavanja omogućeno na istom

osnovu kao i ostalim ciljanim grupama koje prepoznaje Strategija zapošljavanja 2021-2027. godine, akcioni planovi zapošljavanja i pojedinačni programi zapošljavanja.

Tokom istraživanja Unije za održiv povratak i integracije u Bosni i Hercegovini utvrđeno je da je nezaposlenost najveći problem. Mnogi povratnici napuštaju mjesta boravka u potrazi za ekonomskom stabilnošću. Prisutan je fenomen „ekonomske migracije stanovništva“. Nažalost, trend iseljavanja u Bosni i Hercegovini se i dalje nastavlja, a tim trendom su obuhvaćene i povratničke i raseljeničke porodice. Mnogi povratnici u mjesnim zajednicama su zainteresirani za poljoprivrednu proizvodnju, turističke djelatnosti, zanatstvo i sl.

U junu 2020. godine Institucija Ombudsmana u Bosni i Hercegovini objavila je Specijalni izvještaj o zastupljenosti konstitutivnih naroda i ostalih u institucijama, upravnim organizacijama i regulatornim organima Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine i kantonima FBiH (prema budžetskim jedinicama), s izuzetkom policijsko-sigurnosnih struktura⁴, na dan 30. septembra 2019. godine.

9. Sigurnost raseljenih lica i povratnika i deminiranje oblasti povratka

Realizacija preporuka i mjera za unapređenje stanja iz oblasti sigurnosti i deminiranja idenitificiranih oblasti povratka u Revidiranoj strategiji u nadležnosti je Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine, Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine, entiteta RS, deset kantona u FBiH i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. U cilju prikaza stanja u ovoj oblasti tokom 2022. godine, korištene su relevantne informacije Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine (VSTV), izvještaja Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi Misija u Bosni i Hercegovini (OSCE) i Centra za uklanjanje mina u Bosni i Hercegovini (BH MAC).

Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine (VSTV) ističe da u Sistemu za automatsko upravljanje u predmetima u sudovima i tužilaštvima u Bosni i Hercegovini (CMS/TCMS), za krivična djela kojima su oštećeni povratnici/raseljena lica za period od 1.1. do 31.12.2022. godine nije bilo evidentiranih predmeta za krivično djelo „Sprečavanje povratka izbjeglica ili raseljenih lica“.

Prema mišljenju Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini neadekvatan institucionalni odgovor na incidente i krivična djela motivirane predrasudama i mržnjom nastavio se i u 2022. godini i reflektirao kroz nepostojanje stvarne opredijeljenosti i odgovornosti institucija posebno kada je u pitanju implementacija efikasne istrage i procesuiranje ovakvih djela. Broj incidenata i krivičnih djela motiviranih predrasudama i mržnjom koji su zabilježeni kroz sistem monitoringa koji implementira Misija OSCE-a bio je veći za 15% nego godinu ranije, ukupno 182. Ovaj podatak se treba oprezno tumačiti zbog pretpostavljene visoke stope neprijavlivanja. Ponovo su dominirali incidenti oštećivanja imovine, uključujući vjerske objekte i groblja, te verbalno i fizičko nasilje. Trend uočenih predhodnih godina se nastavlja, odnosno najčešće

žrtve ovih incidenata u Bosni i Hercegovini koje se obrađuju nadležnim institucijama su pripadnici tri najveće etničke grupe u Bosni i Hercegovini u oblastima gdje su demografska manjina uključujući povratničke zajednice.

Nakon donošenja izmjena i dopuna Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine o negiranju genocida i glorifikaciji ratnih zločinaca u 2021. godini, niti jedan incident prijavljen Tužilaštvu Bosne i Hercegovine u 2022. godini nije dobio sudski epilog. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine je donosilo odluke o neprovođenju ili obustavi istrage.

Trenutna veličina minski sumnjive površine u Bosni i Hercegovini iznosi 869,64 km² ili 1,6% u odnosu na ukupnu površinu Bosne i Hercegovine. U 2022. godini sumnjiva opasna površina je smanjena za 52,74 km².

U 2022. godini u Bosni i Hercegovini dogodila se jedna minska nesreća.

10. Pravo na naknadu štete raseljenim licima, izbjeglicama i povratnicima

Revidiranom strategijom je uopšteno prihvaćeno tumačenje Ureda visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu, tačnije pojašnjenje smisla ovog instituta iz Aneksa VII DMS-a da se kompenzacija u smislu odredbi Aneksa VII DMS-a odnosi samo na kompenzaciju za stambenu jedinicu ili dom. Pravo na adekvatnu novčanu naknadu u skladu sa Revidiranom strategijom "prioritetno treba biti osigurano za lica koja se iz objektivnih razloga ne mogu vratiti u njihove stambene objekte, jer pripadaju posebnim socijalnim kategorijama: teški invalidi, traumatizirana lica, lica koje zavise o pomoći drugih ljudi; lica koje su izgubile svoj stambeni objekat usljed promjene regulacionog plana, eksproprijacije, izgradnje od strane trećih lica itd; lica koja se ne mogu vratiti u njihove stambene objekte zbog nepostojanja osnovne infrastrukture ili nedostupnosti socijalnih usluga; ostala lica pod uslovima predviđenim relevantnim propisima.

Naglašena je potreba da nadležna državna, entitetska i kantonalna ministarstva i organi u što kraćem roku od usvajanja Revidirane strategije naprave procjenu i daju solidan pregled stvarne situacije, zajedno sa nadležnim službama Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, putem općinskih ureda u Bosni i Hercegovini te u bliskoj saradnji sa UNHCR-om, a što bi poslužilo kao osnov za izradu relevantnih propisa iz predmetne oblasti.

Također, Revidiranom strategijom naglašeno je i sljedeće: "U kontekstu Aneksa VII, kompenzacija ne predstavlja pokušaj ostvarivanja sveukupne naknade za sve gubitke koje su ljudi pretrpjeli u ratu, nego samo za prioritetnu kompenzaciju za nemogućnost ostvarivanja pristupa pravu na dom, što je posebno naglašeno i u stavu OHR-a":

U vezi sa pitanjem rješavanja prava na naknadu štete u Revidiranoj strategiji navedeni su sljedeći zaključci:

"Kompenzaciju u smislu Aneksa VII DMS-a treba posmatrati kao adekvatnu kompenzaciju ili novčanu naknadu u onom obimu koji osigurava pravo na dom raseljenim licima i izbjeglicama kao način rješavanja

isključivo stambenog pitanja onima koji se iz objektivnih razloga ne mogu vratiti na predratne adrese prebivališta, a koji nisu do sada riješili svoje stambeno pitanje na drugi način;

Pravo na odgovarajuću kompenzaciju prioritarno treba osigurati za rješavanje stambenih potreba specifičnih socijalnih kategorija, a to su traumatizirana lica, teški invalidi, socijalno najranjivije kategorije zavisne od tuđe njege i pomoći, kao i lica koja se zbog objektivnih okolnosti ne mogu vratiti na svoje adrese prebivališta (npr. promijenjen urbanistički plan, klizište na adresi povratka i sl.);

Nadležna državna, entitetska i kantonalna ministarstva i organi će, zajedno sa nadležnim službama Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, a putem općinskih službi u Bosni i Hercegovini, u uskoj saradnji sa UNHCR-om, u roku od šest mjeseci od usvajanja Revidirane državne strategije za implementaciju Aneksa VII DMS-a, izvršiti neophodna istraživanja i napraviti dobar pregled stvarnog stanja u vezi sa ovim pitanjem, što će biti osnov za izradu relevantnih zakonskih i podzakonskih propisa iz ove oblasti;

Rješavanje ovog pitanja u Bosni i Hercegovini ne može ni na koji način imati negativan uticaj na proces povratka izbjeglica i raseljenih lica, a u tom pravcu se treba predvidjeti da sredstva za rješavanje pitanja povratka i kompenzacije budu u budžetima posebno planirana i iskazana.”

Međutim, nakon usvajanja Revidirane strategije pa do danas, Ministarstvu se obratilo oko 6.500 podnosilaca sa zahtjevima za naknadu štete za imovinu i do danas nije pokrenuto rješavanje ovog pitanja.

Ukoliko se želi potpuno riješiti izbjegličko/raseljeničko pitanje neophodno je uključivanje svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini uključujući rješenja navedena u Revidiranoj strategiji koju je usvojila i Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine.

II FINANSIRANJE PRAVA IZ ANEKSA VII DMS-a

U cilju realiziranja strateških ciljeva, od procijenjenog iznosa od 1,21 milijardi KM za potrebe obnove stambenog fonda i prateće infrastrukture, od 2009. do 2022. godine, ukupno su osigurana sredstva u iznosu od oko milijardu KM iz kreditnih i donatorskih sredstava, sredstava udruženih u Fond za povratak Bosne i Hercegovine i budžetskih sredstava entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

Fond za povratak Bosne i Hercegovine je u 2022. godini vršio finansijsku realizaciju odobrenih projekata obnove i povratka koji se finansiraju iz udruženih sredstava, kao i projekata koji se finansiraju iz kreditnih i donatorskih sredstava.

Raspoloživa udružena sredstva, raspoređena na projekte obnove i povratka, iznosila su oko 5 miliona KM i čine ih neutrošena udružena sredstva osigurana sporazumima o udruživanju iz prethodnih godina, kao i sredstva osigurana Sporazumom o udruživanju za 2022. godinu.

Ova sredstva se troše u skladu sa dinamikom realizacije odobrenih projekata, a od navedenog iznosa u 2022. godini utrošeno je oko 1,3 miliona KM udruženih sredstava.

Pored projekata koji se finansiraju iz udruženih sredstava, Fond je zadužen i za finansijsku realizaciju projekata koji se finansiraju iz kreditnih i donatorskih sredstava, i to sljedećih projekata:

- Projekat obnove stambenih jedinica povratnika, izbjeglica iz Bosne i Hercegovine i raseljenih lica u Bosni i Hercegovini, iz sredstava kredita Saudijskog fonda za razvoj;
- Projekat zatvaranja kolektivnih centara i alternativnog smještaja pružanjem javnih stambenih rješenja – CEB II, iz sredstava kredita Razvojne banke Vijeća Evrope;
- Državni projekat stambenog zbrinjavanja -DPSZ, iz grant sredstava Fonda Regionalnog stambenog programa (Fond RSP).

Finansijska realizacija projekata koji se finansiraju iz kreditnih i donatorskih sredstava u 2022. godini iznosi 39,5 miliona KM.

Iz navedenog slijedi da ukupna finansijska realizacija u 2022. godini iznosi 40,7 miliona KM.

Pregled finansijske realizacije projekata obnove i povratka u 2022. godini, koji se realiziraju kroz Fond za povratak Bosne i Hercegovine, dat je u narednoj tabeli.

Projekat	Realizacija u 2022. godini
Projekat obnove i izgradnje komunalne i socijalne infrastrukture na prostorima gdje žive raseljena lica i povratnici za 2016. godinu	39,945
Elektrifikacija stambenih jedinica raseljenih lica i povratnika za 2016. godinu	101,356
Projekat obnove i izgradnje komunalne i socijalne infrastrukture na prostorima gdje žive raseljena lica i povratnici za 2017. godinu	33,677
Elektrifikacija stambenih jedinica raseljenih lica i povratnika za 2017. godinu	11,608
Projekat obnove i izgradnje komunalne i socijalne infrastrukture na prostorima gdje žive raseljena lica i povratnici za 2018. godinu	3,865
Elektrifikacija stambenih jedinica raseljenih lica i povratnika za 2018. godinu	0
Projekat obnove i izgradnje komunalne i socijalne infrastrukture i elektrifikacija na prostorima gdje žive raseljena lica za 2019. i 2020. godinu	1,086,503
Ukupno projekti koji se finansiraju iz udruženih sredstava	1,276,955
Projekat „Zatvaranje kolektivnih centara“ -CEB II	20,253.337
Projekat obnove stambenih jedinica iz sredstava Saudijskog fonda za razvoj	1,456,056
Ukupno projekti koji se finansiraju iz kreditnih sredstava	21,709,393
DPSZ Pod-projekat BOSNA I HERCEGOVINA1 (2013)	419,975
DPSZ Pod-projekat BOSNA I HERCEGOVINA2 (2013)	2,601.289,27
DPSZ Pod-projekat BOSNA I HERCEGOVINA4 (2015)	788,379

DPSZ Pod-projekat BOSNA I HERCEGOVINA5 (2017)	4,518,950
DPSZ Pod-projekat BOSNA I HERCEGOVINA6 (2018)	11,761,717
Ukupno DPSZ projekt koji se finansira iz Fonda RSP	17,770,422
UKUPNO	40,756,770

Budžetska sredstva Republike Srpske za 2022. godinu

U skladu sa Sporazumom o udruživanju i načinu realizacije sredstava za podršku procesu povratka u 2022. godini izdvojeno je 50 hiljada KM.

Iz Budžeta RS za 2022. godinu rebalansom Budžeta Republike Srpske, Republičkom sekretarijatu za raseljena lica i migracije doznačeno je ukupno 7,8 miliona KM. Od navedenog iznosa sredstva su doznačena za sljedeće namjene:

- Za grant sredstva odobreno je 3,3 miliona KM,
- Za socijalnu zaštitu koja se isplaćuje iz Budžeta Republike Srpske 2,9 miliona KM,
- Za transfere između i unutar jedinica vlasti 1,5 miliona KM.

Realizacija rebalansa Programa rješavanja problema raseljenih lica, povratnika i izbjeglica i praćenje migracijskih procesa iznosila je 5,9 miliona KM od čega je za grant sredstva 2,9 miliona KM, za doznake na ime socijalne zaštite koja se isplaćuje iz Budžeta Republike Srpske 2 miliona KM, za transfere između budžetskih jedinica različitih nivoa vlasti 742 000 KM i transferi Fondu za zdravstveno osiguranje za zdravstveno osiguranje izbjeglica, raseljenih lica i povratnika iznos od 70 000 KM.

Za 2022. godinu iz Budžeta Federacije Bosne i Hercegovine izdvojeno je 45,4 miliona KM, koje su raspoređene za sljedeće transfere:

- Tekući transferi pojedincima – Transfer za raseljena lica i povratnike – oko 4,9 miliona KM,
- Tekući transferi pojedincima - Tekući transfer za programe povratka u RS – oko 5,3 miliona KM,
- Tekući transferi pojedincima - Tekući transfer za zajedničke međuentitetske i općinske projekte i projekte sa nevladinim organizacijama – oko 2,5 miliona KM,
- Kapitalni transferi drugim nivoima vlasti i fondovima - Podrška održivom povratku izbjeglih i prognanih lica sa teritorije regije Srebrenica – 2 miliona KM.

Navedena sredstva planirana su, a najvećim dijelom i utrošena za:

- Rekonstrukciju i obnovu individualnih stambenih objekata i objekata zajedničkog i socijalnog tipa stanovanja, sanaciju objekata od elementarnih nepogoda -oko 4,9 miliona KM, pružena pomoć za 402 korisnika, od čega je izdvojeno i 50 hiljada KM za sufinansiranje projekata koji se realiziraju posredstvom Fonda za povratak Bosne i Hercegovine.
- Mapiranje porušenih/izgrađenih stambenih objekata u povratničkim zonama vodi ka uspostavljanju sistema sveobuhvatne evidencije o obnovljenom/neobnovljenom stambenom fondu, raseljenim licima, izbjeglicama i povratnicima, demografskim promjenama, socijalnom i ekonomskom statusu i korištenim donacijama u povratničkim zonama u oba entiteta, sa osnovnim podacima o članovima domaćinstva koje je živjelo 1991. godine i koje trenutno živi u objektu, te podacima o korištenim donacijama ovog ministarstva i drugih donatora.
- Projekti održivog povratka, obnova i izgradnja putne, vodovodne i kanalizacione infrastrukture, objekata vjerskog, sakralnog, obrazovnog i kulturnog karaktera, te drugih objekata od značaja za širu društvenu zajednicu, kao i pomoć za zapošljavanje kroz razvoj i osnivanje malih, srednjih preduzeća i zanatskih radnji, poljoprivrednu djelatnost (komercijalnu i nekomercijalnu), pružanje podrške programima volontiranja pripravnika, diverzifikacija privrednih aktivnosti u ruralnim oblastima, rekultivacija poljoprivrednog zemljišta i ambijentalna privlačnost, obnova socijalne infrastrukture, niz drugih društvenih projekata od interesa za povratničku zajednicu - 9,8 miliona KM.
- Humanitarni, zdravstveni, psihosocijalni, informativni i edukacijski projekti, projekti besplatne pravne pomoći, stipendiranje studenata i učenika, osiguranje obavljanja pripravničkog i volonterskog staža povratnicima sa visokom stručnom spremom, sufinansiranje troškova prevoza za učenike srednjih škola, pronatalitetna politika i drugi projekti održivosti nevladinih organizacija čije su programske aktivnosti usmjerene na unaprijeđenje života povratnika -1,5 miliona KM.
- Podrška obilježavanju godišnjica i ukopa nevinih žrtava rata, kao i izgradnju spomen-obilježja na prostoru Bosne i Hercegovine - 500 hiljada KM.
- U cilju operacionalizacije osiguranih kreditnih sredstava za implementaciju Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma i uspostavljanja odgovarajućih implementacijskih i administrativnih kapaciteta Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je Programom javnih investicija za 2015. godinu odobrila 572,8 hiljada KM za realizaciju projekata CEB II "Zatvaranje kolektivnih centara i alternativnih smještaja pružanjem javnih stambenih rješenja". Sredstva se koriste za isplatu naknada po ugovorima o djelu za izvršavanje stručnih i administrativnih poslova na projektu, za potrebe poslova na terenu, te materijalne troškove, nabavku kancelarijskog materijala i opreme.

Budžetska sredstva Vlade Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine za 2022. godinu

U 2022. godini iz Budžeta Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine za potrebe implementacije Aneksa VII DMS-a utrošeno je ukupno oko 1,2 miliona KM kroz sljedeće namjene:

- Projekat „Zatvaranje kolektivnih centara i alternativnog smještaja putem osiguranja javnih stambenih rješenja - CEB II “. Tokom 2022. godine, pribavljeno je rješenje za gradnju, te izdvojena sredstva za izgradnju glavnog projekta i za reviziju projekta,
- Projekat obnove stambenih jedinica izbjeglih lica koji se finansira kreditnim sredstvima Saudijskog fonda za razvoj - SFD, potpisan je ugovor o gradnji 9 stambenih jedinica odlukom Komisije,

- Rekonstrukcija infrastrukture u mjestima od interesa za povratak izbjeglica, raseljenih lica i povratnika u 2022. godini, prema Javnom pozivu Federalnog ministarstva raseljenih lica i izbjeglica, odabirom je izvršena sanacija OŠ „Šatorovići“ i sanacija ambulante i matičnog ureda Boderište, Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine,
- Udružena sredstva sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine i
- Budžetska sredstva sa Federalnim ministarstvom raseljenih lica i izbjeglica.